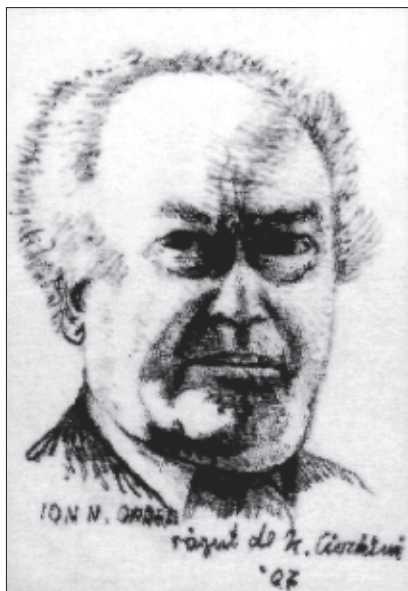

ELANUL

Nr. 98
APRILIE
2010

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL” ȘI ȘCOALA „MIHAI IOAN BOTEZ” DIN GIURCANI, COM. GĂGEȘTI, JUD. VASLUI

Portret de N. Ciochină

ION N. OPREA

(n. 28 aprilie 1932, com. Priponești, j. Galați)

Mircea COLOȘENCO

Publicist, economist, istoric local-cultural-literar.

I. STUDII: Cursuri primare satul natal, gimnaziale Seminarul „Veniamin Costachi” Iași, liceale Colegiul Național „Gh. Roșca Codreanu” Bârlad (1951). Licențiat Facultatea de Științe Juridice și Administrative Universitatea „Al. I. Cuza” Iași (1962).

II. ACTIVITATE SOCIO-PROFESIONALĂ: Redactor ziarul „Steagul roșu” Bârlad (1954-1958), redactor-șef ziarul de uzină „Rulmentul” Bârlad (1958-1962), redactor ziarul „Flacăra Iașului” (1962-1970), funcționar administrație de stat la Huși, Vaslui și finanțe publice, în Iași (1970-1990).

III. ALTE OPORTUNITĂȚI: Detașat la

ziarele „Scutul Patriei”, „Glasul Armatei”, „Apărarea Patriei”, în cadrul stagiului militar (1951-1954), evidențiat pe Ordin de Front al M.A.N. Colaborator la presa scrisă centrală și locală.

IV. SCRIERI: *Mari personalități ale culturii române într-o istorie a presei bârlădene. 1870-2003* (Iași, 2004, 312 p.; ed. II, PIM, 471 p.); *Bucovina în presa vremii. Cernăuți, 1811-2004*. Vol. I (Iași, 2004, 521 p.; ed. II, 2008, PIM, 552 p.), Vol. II, *Presă din Rădăuți. 1893-2004* (Iași, 2005, 205 p.; ed. II, 2008, PIM, 257 p.); *Cu capul pe umerii mei... Jurnalistică împreună cu cititorii* (Iași, 2005, 524 p.);

continuare în pagina 19

ELEMENTELE TRADIȚIONALE ÎN ȚESĂTURILE DE INTERIOR DIN JUDEȚUL VASLUI

Dan RAVARU

Podișul Bârladului în care este cuprinsă cea mai mare parte a actualului județ Vaslui – format din vechile ținuturi istorice Fălciu, Tutova, Vaslui – rămâne încă din multe puncte de vedere, dacă nu o parte albă, cel puțin o zonă care, din punct de vedere etnofolcloric, poate oferi încă surprize și ridică în continuare semne de întrebare. Condițiile de ordin socio-istoric au avut aici un impact mult mai accentuat în domeniul pe care încercăm să-l luăm în discuție, influența acestora manifestându-se atât direct cât și colateral prin crearea unui anumit climat psihologic. Documentele istorice – în primul rând cele cuprinse în cinci volume privind istoria zonei Bârlad, volume datorate episcopului de Huși, Iacov Antonovici – atestă prezența masivă a țesăturilor de interior, prezență evocată în foile de zestre – și la boieri și la răzeși – moșteniri, danii către biserici. Covoarele și velințele, macaturile și prostirile, ștergarele, până și modestele țoluri de cânepă sunt amintite în permanentă, alături de piese ale vechiului costum. La fel, este frecvent semnalată prezența și producerea locală a materiilor prime. Să amintim numai cultivarea duzilor și creșterea viermilor de mătase, la Tăcuta – Vaslui înființându-se în 1862 stabilimente de specialitate sub conducerea francezului Culouvrin. În lucrările lui Gh. Ghibănescu și în paginile revistei „Ion Creangă”, vom întâlni

numeroase alte mărturii privind înflorirea artei populare pe actualul teritoriu al județului Vaslui. Dar, mai mult decât documentele multe-puține câte s-au păstrat, cercetarea de teren descoperă noi și noi vestigii ale unei perioade anterioare de mare bogăție artistică în domeniul țesăturilor de interior. Renunțând la orice tendință de cosmetizare, trebuie să recunoaștem evidența contrastului dintre trecut și prezent, restrângerea accentuată a activităților de creație populară. Timpul afectat țesutului s-a redus numai la perioade de iarnă, timp aflat și el sub impactul unui stres psihic necunoscut în perioadele anterioare. Un alt element dizolvant pentru industria casnică și arta populară din zona respectivă l-a constituit proliferarea comerțului prin apariția stădlărilor, a târgușoarelor evreiești. La Negrești, Codăești, Pungești, Drânceni, Fălciu, Murgeni, Puiești etc. domnitorul Mihai Sturdza aprobă în schimbul a substanțiale sume de bani, stabilirea unor colonii de negustori, între 1835–1845. Cu excepția cânepii, materiile prime tradiționale – în primul rând lâna, iau calea exportului. Se importă textile de proastă calitate și, mai ales, de prost gust, unele dintre ele devenind din nefericire modele pentru performeriile artei populare. Dacă în zonele aflate sub ocupație străină ori prezentând intense diversități etnice, Banat, Transilvania, Bucovina, elementul

tradițional a fost cultivat cu tenacitate și conștientizat ca o expresie necesară a spiritului național, nu aceasta a fost situația în județul nostru. La fel a lipsit și accentuatul simț al tradiției până la conservatorism, caracteristic locuitorilor din zonele de munte. Intelectualii din sate au avut o atitudine diferențiată. Unii au impus prin exemplul lor un mod de viață și o orientare a gustului, în sensul unei aparente modernizări, urbanizări, care excludea tocmai elementul tradițional din viața de zi cu zi. Alții, bine intenționați, au promovat conservarea, fără a conștientiza însă importanța valorilor locale, fără a porni de la acestea. Învățătorii bine intenționați, purtând costum popular, sub privirile uneori ironice ale țăranilor, împodobindu-și casele cu țesături tradiționale, au provocat o extindere a hibridului, o spargere a tiparelor firești, a parametrilor normali de existență a artei populare locale. Veniți cu entuziasm de la cursurile de vară de la Vălenii de Munte ale lui N. Iorga au răspândit așa-zisele modele naționale, de fapt oltenești sau de Argeș, și piese de costum popular pe care le găsim și acum prin sate și ni se par ciudate cel puțin. Cele semnalate mai sus pentru perioada interbelică s-au dezvoltat monstruos am putea spune, în ultimii 40-50 de ani.

continuare în pagina 2

ELEMENTELE TRADIȚIONALE ÎN ȚESĂTURILE DE INTERIOR DIN JUDEȚUL VASLUI

- urmare din pagina 1 -

Putem rezuma totul prin imaginea extraordinarelor covoare tradiționale sau a fragmentelor acestora pe care le întâlnim în cel mai bun caz pe perete la bucătărie, dar mai adesea ca preșuri de șters ghețele de noroi în timp ce „Răpirile din seral” stau la loc de cinstă, atât în casa țaranului, cât și a intelectualului din sat. Cu onorabile excepții, clasele Școlii Populare din mediul rural au fost conduse de maistre de croitorie care știau tot modelele naționale și ignorau cu agresivitate chiar tot ce ținea de valorile locale. Chiar atunci când se reușea ca Centrul de îndrumare să-și impună punctul de vedere, folosirea unor materiale ca etamina făcea ca modelele tradiționale să se metamorfozeze în mod ridicol. Încercările timide de a generaliza în județ cultivarea a ceea ce considerăm reprezentativ pentru zona noastră s-a lovit întotdeauna de indiferență – în primul rând la cei care răspundeau de cooperatie – dar și la țesătoarele care căutau să ne demonstreze că modelele extrazonale folosite de ele sunt mai frumoase, „se poartă”. Și, aceasta, în cel mai bun caz. De mai multe ori a trebuit să ascultăm cu câtă ridicolă mândrie țărăncile afirmau „noi numai țesem”, înainte era greu, acum cumpărăm de la magazin. Pentru a salva aparențele atât de obligatorii în „Cântarea României” asigurăm cea mai mare parte a exponatelor prin colectarea unor obiecte, cu caracter muzeistic, uneori luate chiar din muzee. Și totuși dacă aceasta este situația generală în județ, semnalam creatorii sau chiar enclaveteritoriale, în care tradiția și forța originalității în sensul vechilor tipare se păstrează aproape integral. La Tăcuta, cultivarea și prelucrarea cânepii este o ocupație firească, are funcționalități precise în cotidian. Pe lângă folosirea curentă a produselor – mai ales în satul Dumasca – locuit parțial de lipoveni – remarcăm piesele de factură artistică, în combinație cu alte materiale, realizate de creatoarea Suzana Blănaru. La Deleni, Olimpia Ionașcu a reluat modele mai vechi, păstrate în familie, pe ștergare și covoare, confecționate nu în scopuri lucrative sau expoziționale, ci pentru propria satisfacție artistică, prin sesizarea frumosului autentic, ceea ce ni se pare deosebit de important. Spectaculoasă pur și simplu din punctul de vedere al vitalității tradiției țesăturilor de interior rămâne zona Ivești-Pogonești, totodată singurul loc din județ în care costumul popular s-a

păstrat integral în toată frumusețea sa. După cum observă Melania Ostap în primul rând se remarcă ștergarele, care pot fi învrăstăte, cu alesături, cu modele năvădite, cu cusături. Acestea, realizate cu amnici colorat folosesc motive vegetale (frunza viei, struguri, frunza arțarului, ghinda, curpănușul bostanului, garoafe, trandafiri), avimorfe (curci, păuni, cocoși, curcani, hulubi, laba găștei), zoomorfe (cerbul, calul), antropomorfe (fete), astrale (stele). Capetele ștergarelor sunt țevite cu găurele sau cusături în zig-zag numite și sătrânțuțe, țărăieli, păștori sau fiștoneală. Aceleași modele le vom reîntâlni pe fețe de masă și prostiri. Fețele de pernă prezintă decoruri complexe având ca motive centrale păsări, fețe, ramuri cu flori sau flori în ghiveci ca variantă a pomului vieții.

Pânza de cânepă folosită aici este învrăstăte cu bumbac, obținându-se un material ușor încrețit, numit „pielea găinii”. La Ivești-Pogonești, ca și în întreg județul Vaslui se confecționează încă frecvent lenicerile (lăicerele), țesute cu suveica în poduri (când vrăstele au lățimi egale) sau cu genue (atunci când benzile de culoare sunt despărțite de linii foarte înguste). Întreaga gamă a motivelor populare de pe țesături, a căror prezentare și descriere poate face obiectul unei alte lucrări le vom regăsi aici. Ne-am oprit asupra lenicerelor, deoarece sub o aparentă simplitate ele dovedesc un deosebit rafinament în alegerea și, mai ales, îmbinarea culorilor, posedând virtuți specifice artei nefigurative. Faptul că aceste țesături, dovedind în primul rând bun gust, sunt răspândite și cunosc viabilitate în tot județul impune o notă de optimism privind viitorul artei populare. Sperăm că odată depășit impactul cu modernizarea spectaculoasă și agresivă reperele de ordin spiritual vor acționa și în sate, fără direcționări străine mediului rural. În contextul unor motivații psihologice firești se va recurge din nou la cultivarea artei populare ca o necesitate în regăsirea echilibrului și propriei identități, nu în mod accidental cum se întâmplă acum, pentru rezolvarea unor necesități de ordin material. Pentru noi este foarte important să știm tot ceea ce se poate ști în acesta privință în zona noastră, să putem răspunde eficient unor solicitări fără a mai încerca să impunem noi cerințe, răsturnând ordinea firească a lucrurilor.

RELIGIA PĂGÂNĂ ÎN IMPERIUL ROMAN DE LA SFÂRȘITUL SECOLULUI AL III-LEA PÂNĂ LA JUMĂTATEA SECOLULUI AL VI-LEA

Ovidiu LISIEVICI

Din punct de vedere religios, Antichitatea clasică romană s-a caracterizat prin coexistența unei pluralități de religii politeiste, formarea unei infinități de sincretisme, practicarea unei multitudini de rituri și ritualuri și prezența unei diversități de instituții religioase¹. În antichitatea târzie însă, evoluția religioasă prezintă cu totul alte particularități.

Haosul militar și deruta economică din secolul al III-lea au subminat baza economică pentru credințele păgâne și au făcut tot mai dificilă pentru aristocrația urbană asigurarea întreinerii templelor sau pregătirea festivităților religioase. Mai mult chiar, sursele literare menționează distrugerea a numeroase temple - cum ar fi cel al zeiței Artemis de la Efes, de către goți, în 263². Anarhia acelor vremuri i-a făcut pe oamenii timpului să se îndoiască în ceea ce privește eficiența zeităților păgâne care păreau să controleze doar zone limitate ale naturii.

Într-o asemenea atmosferă, entuziasmul pentru vechile credințe pare să se fi diminuat simțitor, iar oamenii au început să caute în alte părți realizarea lor religioasă³. Astfel, religia păgână, departe de a se afla în decadentă, evolua către un nou concept de pietate, postularea ideii providenței universale, urmărirea o interiorizare și o personalizare a sentimentelor religioase, estompând, astfel, formalismul, ritualismul și ambiguitatea provocate de pluralitatea divinităților și a credințelor⁴. În acest mod se prefigura ceea ce Henri-Irénéee Marrou numea „la nouvelle religiosité”. Potrivit respectabilului istoric francez, către sfârșitul secolului al III-lea în societatea păgână are loc o revoluție pe plan spiritual. Lumea antică intră acum în ceea ce s-ar putea numi a doua sau noua religiozitate, adică într-o fază în care, după necredința cel puțin relativă și platitudinea spiritului religios caracteristice perioadei elenistice (și începuturilor Imperiului timpuriu), omul mediteranean regăsește sensul profund al Sacralului, al unui Sacru care redevine elementul central, dominant în concepția sa despre lume și viață⁵. Dar, comparată cu cea dintâi, aceea a vechilui politeism înrădăcinat în îndepărtatul fond indo-european, această a doua religiozitate este cu adevărat „nouă” prin trăsăturile originale pe care le prezintă. Păgânismul

clasic își exprima simțul Sacralului prin noțiunea neutră de Divin (*τὸ Θεῖον*)⁶ iar în această fază noua conștiință religioasă este invadată de ideea de Dumnezeu (ο *Θεός*), un Absolut, un Transcendent cu caracter personal, început și sfârșit al tuturor lucrurilor, obiect de adorație și iubire. În acest sens se observă o exacerbare a sincretismului religios în încercarea de a găsi un *Deus Summus*, „Marele Zeu” care să restabilească ordinea în această lume haotică. Principiul *Unu* al neoplatonicienilor, *Logosul* sau Rațiunea divină a stoicilor, *Jupiter* al olimpienilor, *Mithras* din cultele întemeiate pe mistere, sau *Sol Invictus* - zeul generic al Soarelui puteau fi identificați sau asimilați unei „Divinități Supreme” ale cărei puteri au fost delegate unei mulțimi de divinități⁷. Îngustând spectrul devoțiunii publicului, acest sincretism a fost construit tot pe nisipurile mișcătoare ale mitologiei păgâne și nu a răspuns dorințelor individuale de depășire a planului vieții materiale finite și de ascensiune spre o viață spirituală ulterioară⁸. Politeismul tradițional care, de atâtea secole, era practic golit de conținutul său original, primea o viață nouă, supus fiind unei reinterpretări conforme cu mentalitatea dominantă de acum înainte: se observă rând pe rând o asimilare prin echivalență sau o ierarhizare subordonatoare.

Aceste idei, care reprezintă o caracteristică a religiozității Antichității târzii, au fost amplificate o dată cu răspândirea și succesul extraordinar – din epoca Severilor mai ales - al religiilor de mistere greco-orientale, ce propuneau *teologii* solare, tonice, dinamizante, care făceau din zei entități universale, responsabile de lumea terestră și supramundă, *soteriologii* optimiste, care promiteau securitatea totală a sufletului în corp și în afara lui, victoria asupra răului și eternitatea, *liturghi* excitante, pasionante, patetice, reglate precis, o *etică* extrem de riguroasă, bazată pe fidelitate, castitate, abținere, sfințenie, *rituri* speciale, menite să asigure comuniunea cu zeul și solidaritatea membrilor cultului (botezuri, euharistii etc.)⁹. Aspectul formalizat al acestor fenomene se va regăsi în versiunile intelectualizate ale politeismului antic târziu, în special hermetismul și neoplatonismul, și în henoteismul solar, iovian, mithraic, gnostic, patronat de o divinitate supremă „neutră”, inaccessibilă și incognoscibilă (*diunitatis, deus, numen*) sau de altă

natură, care vor domina gândirea metafizică și teologică de extracție păgână în secolele III-IV¹⁰.

În această atmosferă spirituală dominată de conceptul de Dumnezeu și de ideea salvării ce caracteriza societatea păgână și creștină a Antichității târzii, și-au făcut loc treptat o morală și o antropologie mai umaniste, dominate de valori altădată neglijate sau desconsiderate – respectul față de trup, văzut ca simbol al virtuții și „înveliș” al redemțiunii integrale, înfrânarea sexuală, virginitatea și celibatul ca „paradigme ale mântuirii”, evoluția către o „virilitate ascetică”, veșmântul ca marcă a pudorii și „heraldică” a piramidei sociale, o morală familială mai riguroasă și un sentiment mai puternic al solidarității familiale, incluzând, deopotrivă, pe vii și pe morți, penitența ca model de sfințenie, ascetismul ca formă supremă de detașare de ispitele lumii și de căutare a divinității, sfârșitul prematur și inocent ca mijloc de dobândire a statutului angelic, conștiința acută a instincției inegale și a răsplății postume diferențiate etc.¹¹ Toate se regăsesc în cultura, arta și legislația Antichității târzii, încât pe drept cuvânt Henri- Irénée Marrou scria că „nu există profan izolat în atmosfera noii religiozități”¹².

Pentru o mai bună cunoaștere și aprofundare a fenomenului religios specific Antichității târzii, este necesară o scurtă prezentare a religiei tradiționale romane la cumpăna secolelor III-IV.

Imperiul Roman din timpul lui Dioclețian (284-305) era o societate covârșitor politeistă. Existența mai multor zei era admisă ca o chestiune de bun-simț, ca de altfel și pretenția lor la o devoțiune exprimată prin gesturi concrete, vizibile public, de recunoștință și venerație. Zeii existau. Erău vecinii nevăzuți și atemporal ai speciei umane. Cunoașterea zeilor și a lucrurilor care îi mulțumeau sau nemulțumeau reprezenta, în principal, o problemă de memorie socială, alimentată de ritualuri și gesturi moștenite. *Religio*, devoțiunea specifică fiecărui zeu, puneă în evidență (chiar idealiza) coeziunea socială și transmiterea tradiției în cadrul familiei și al comunităților locale, la care se adăuga cultivarea amintirii unor falnice orașe și popoare peste care tecuseră secole de istorie. Zeii înșiși nu erau abstracțiuni eterice. Erău ființe însuflețite, iar cei mai mărunți dintre ei împărțeau același spațiu fizic cu muritorii. Ei însușeau toate aspectele lumii naturale și ale existenței umane. Unii zei erau cu mult superiori altora. *Religio* rezevată acestor înalte zeități, depindea, în mare măsură, de imaginea de sine a celor care li se închinău¹³. Către zeitățile înalte și, mai presus de ele, căte contopirea cu *Unul*, sursa ameziitoare, necesară metafizic a întregii ființe, se îndreptau năzuințele filozofilor metafizici. O aspirație într-atât de aleasă înălța sufletul din învelișul trupesc, reducând la tăcere orice alte preocupări pământești. Însă ceilalți zei nu erau eliminați din pricina acestei trăiri. Se credea ca aceștia se găseau mult mai aproape de lumea pământenilor, că „adăstau în preajma”¹⁴ credincioșilor, gata să sporească și să mențină plăcerile vieții în schimbul unei reverențe corespunzătoare.

Ceea ce conta erau *religionēs*, „religiile” în formă de plural, sau numeroasele modalități tradiționale acceptate de exprimare a respectului față de o multitudine de divinități, a căror prezență invizibilă oferea căldură, solemnitate și o aură imemorială structurii de comunități suprapuse, în care, locuitorii Imperiului Roman se vedeau încarcerați.

Diferențele *religionēs*, cu predilecție la plural, corepondeau așadar diversității percepute ca atare a destinului uman și unui pregnant sentiment de datorie față de comunități felurite, dintre care unele, precum Imperiul Romei, păreau la fel de atotcuprinzătoare și imuabile ca natura însăși.

În anul 303, la festivitățile ce încununau 20 de ani de domnie binecuvântată de pace, *religio* încă mai desemna, pentru un om ca Dioclețian, să apară pe un monument ridicat în Forumul roman, în fața unui altar fumegând, asistat de zeii omniprezenți și înconjurat de animalele sortite din timpuri străvechi unui sacrificiu important¹⁵. Conservatorismul său și al unei bune părți a societății romane ne este prezentat chiar de împărat: „Vechea religie nu trebuie să fie înlăturată de una nouă. Ar fi culmea nelegiuirii să se shimbe lucruri hotărâte de înaintași o dată pentru totdeauna, lucruri care-și au și își păstrează pe mai departe rostul și menirea lor bine rânduită”¹⁶.

Între secolele IV-VI religia păgână cunoaște ultima sa etapă de evoluție. În acest sens, pot fi stabilite trei mari repere cronologice:

1) Secolul al IV-lea. Este fără îndoială, unul dintre cele mai interesante momente din istoria spațiului mediteranean. El oferă cercetătorului contemporan imaginea unui teritoriu de graniță, pe care îl revendică, deopotrivă, două lumi: una părănd a-și aduna ultimile resurse ale unei civilizații seculare pentru a supraviețui, alta tânără, insuficient elaborată, dar grăbită să ia locul celei dintâi¹⁷.

Veacul al IV-lea a început sub semnul păgânismului intransigent, materializat în persecuțiile din vremea Tetrarhiilor, și a sfârșit sub zodia creștinismului triumfător, concretizat în impunerea noii religii ca religie de stat prin edictul din 28 februarie 380¹⁸ și prohibirea tuturor formelor cultului antic prin legea din 8 noiembrie 392¹⁹. Astfel, în ciuda măsurilor luate împotriva credințelor și practicilor tradiționale – interzicerea sacrificiilor, a venerării idolilor, și a frecventării locurilor sacre, închiderea unor temple, confiscarea bunurilor și a ornamentelor vechilor lăcașe, combaterea superstițiilor, divinației, portului amuletelor, astrologiei etc – și a agresivității în plan politic, instituțional și cultural a reprezentanților religiei abia oficializate, zeii erau încă adorați²⁰. Insuși faptul că dispozițiile îndreptate împotriva credințelor tradiționale au fost reluate constant reflectă ineficacitatea lor, imposibilitatea dislocării rapide a unui univers religios care, timp de secole, a fost fundamentul gândirii și acțiunii umane²¹.

Dacă am da crezare afirmațiilor unor autori bisericești privind sfârșitul secolului al IV-lea, templele ar fi fost pustii, statuile zeilor doborâte, păgânismul în completă decadentă. Mărturiile literare, arheologice,

epigrafice ne dezvăluie însă o relitate mult mai complexă²². Nici o constituție din secolul IV nu prevede distrugerea templelor.

Drept urmare, templele erau încă reconstruite și frecventate²³. Astfel, de exemplu, principalul *Mithreum* din Roma a fost restaurat între anii 382-391. De-a lungul veacului al IV-lea, templul *Cybele*i și-a primit credincioșii în vecinătatea bazilicii vaticane²⁴. Rufin amintește, pe bună dreptate, notorietatea de care se bucura Serapeumul din Alexandria la sfârșitul antichității. Mulți autori din secolul al IV-lea i-au admirat frumusețea și somptuozitatea și l-au considerat unul dintre cele mai splendide sanctuare ale lumii romane. Autorul scrierii *Expositio totius mundi et gentium* își exprima astfel încântarea: „Există templul lui *Serapis* care este o curiozitate unică în lume: într-adevăr, nicăieri pe pământ nu găsești un (asemenea) monument, nici un templu cu un (asemenea) plan, nici o asemenea evlavie”²⁵.

Vechile divinități sunt în continuare respectate, ceremoniile publice stărneau entuziasmul adoratorilor, vechile monumente se bucurau de prețuirea autorităților, clerul păgân își exercita sarcinile sacerdotale, privilegiile sale fiind încă reconoscute²⁶, magistraturile *flamen perpetuus* și *sacerdos provinciae* continuau să fie exercitate, procedeele ancestrale de mantică (consultarea oracolelor, haruspicilor, astrologilor, interpretărilor de vise și a cărților sibylline) erau încă în uz²⁷. Pentru a veni în sprijinul celor expuse aici aducem câteva argumente. Astfel, până la sfârșitul secolului, misteriiile lui *Hecate* se celebrău pe Capitoliu, la Roma venerându-se în continuare vechile divinități, între care amintim *Jupiter*, *Sol Invictus*, *Mithras* și *Satur*, și se desfășurau ceremonii sacre în onoarea *Cybele*i așa după cum ne transmite istoricul bisericesc Teodoret: „În tot timpul acestuia (Valens) ardea și focul pe altarul păgân și se duceau libațiuni și jertfe idolilor și totodată se celebrău banchetele publice în piețele orașelor iar cei inițiați în orgiile lui *Dionysos-Bacchus* alergau îmbrăcați cu piei de capră...”²⁸ În orașul cu cea mai veche tradiție creștină din Occident, memoria colectivă încă avea legături dincolo de marea sanctuar al Catedralei Sfântului Petru, către lumea lui Romulus și Remus.

Unul dintre semnele cele mai clare ale acestei persistențe păgâne este oferit de divinizarea împăratului. Niciodată până atunci epitetele de *divus* sau *sacrus* nu fuseseră aplicate cu atâta regularitate pentru tot ceea ce îl privea pe împărat²⁹. *Divus*, care odinioară nu era aplicat împăraților păgâni decât după moarte, este folosit pentru împărații creștini încă din timpul vieții³⁰. Pe de altă parte împărații au renunțat la titlul de *pontifex maximus* abia în 379, în Orient și 381, în Occident.

Imaginea care se degajă din lectura legislației imperiale de până la Theodosius I (379-395) este aceea că împărații au urmărit mai degrabă eliminarea riturilor săngeroase, compromiterea formelor de cult dificil de controlat (ceremoniile private și nocturne), înlăturarea practicilor subversive (magia, vrăjitoria, divinația, astrologia, portul amuletelor) decât abandonarea definitivă a credințelor antice³¹.

Cu toate acestea, păgânismul părea să-și fi epuizat resursele – preocupările pentru sistematizare și raționalizare a gândirii antice au avut un slab ecou, reacțiile incisive ale intelectualilor păgâni au venit prea târziu iar revalidările temporare din vremea lui Iulian Apostatul (361-363) și a unor împărați uzurpatori, lipsite de coerență și de un suport social mai larg și slujind unor scopuri politice nerealistice, au sfârșit lamentabil³². Totuși vechea religie nu sucombă nici după măsurile theodosiene din 380³³ și 392³⁴.

2) Secolul al V-lea. În acest interval, păgânismul rezistă în multe provincii și orașe³⁵, domina zonele rustice extrem de conservatoare, seducea mediile intelectuale de orientare neoplatoniciană, avea încă forța de a determina învătazii, găsea resurse pentru a-și face cunoscută existența prin opera unor învătăți, dar nu e mai puțin adevărat că, sub povara măsurilor legislative punitive și ca urmare a actelor violente de distrugere a templelor și altarelor, a acțiunilor de creștinare și de instalare a bisericilor în vechile sanctuare și a progresului evanghelizării, pozițiile sale s-au restâns în plan social și geografic; adepții vechilor culte au fost nevoiți să supraviețuiască într-o societate tot mai exclusivistă și intolerantă³⁶.

3) Secolul al VI-lea. Această perioadă marchează sfârșitul religiei păgâne. Măsurile luate au afectat ultimile rezistențe ale păgânismului. Între acestea enumerăm: extirparea violentă, prin măsuri legislative și acțiuni misionare, a rămășițelor pagânismului din Imperiul de către Iustinian (527-565)³⁷; constituția din 528, care făcea din creștinismul ortodox unica religie în stat iar prefectii și episcopii deveneau legal responsabili de suprimarea prin forță a păgânismului³⁸, împăratul cerându-le acestora să cerceteze „toate încălțările acestor legi făcute de păgâni”³⁹. Controlul trebuia să împiedice împlinirea cultului păgân iar cei care nu se conformau erau pedepsiți⁴⁰. Cei care nu se supuneau și cei care continuau să urmeze credințele păgâne erau amenințați cu moartea⁴¹. Ajudată de o persecuție foarte dură, Biserica distrusese practic păgânismul. Reziuurile vechii religii se vor refugia în practicile superstițioase și în folclor, în special în zonele rurale, deși din când în când vor mai fi denunțate de predicatori⁴².

Astfel, după o evoluție seculară, religia păgână, sub semnul căreia lumea mediteraneană cunoscuse pentru prima dată unitatea, părăsea oficial scena istoriei⁴³. Acest lucru l-a făcut pe Isidore de Pelusium să exclame: „Religia grecilor, care a domnit vreme atât de îndelungată, prin asemenea strădanii, cu atâtă risipă de bogăție și atâtă lupte, a pierit de pe fața pământului”⁴⁴.

Note:

- Nelu Zugravu, *Antichitatea târzie*, Iași, 2005, p. 42.
- Charles Matson Odahl, *Constantin și imperiul creștin*, traducere de Mihaela Pop, București, 2006, p. 42.

3. *Ibidem*.
4. Nelu Zugravu, *op. cit.*, p. 43.
5. Henri-Irénée Marrou, *Biserica în antichitatea târzie (303-604)*, traducere de Roxana Mareș, București, 1999, p. 17.
6. *Ibidem*.
7. Charles Matson Odahl, *op. cit.*, p. 43.
8. Ramsey MacMullen, **Paganism in the Roman Empire, p. 127-137, apud *ibidem***.
9. Nelu Zugravu, *op. cit.*, p. 43.
10. *Ibidem*, p. 44.
11. *Ibidem*, p. 48.
12. Henri-Irénée Marrou, *op. cit.*, p. 248.
13. Peter Brown, *Întemeierea creștinismului occidental*, traducere de Hans Neumann, Iași, 2002, p. 32.
14. *Ibidem*.
15. *Ibidem*.
16. *Ibidem*, p. 33.
17. Nelu Zugravu, *Despre statutul religios al secolului al IV-lea*, în *Memoria Antiquitatis*, XXI, 1997, p. 340.
18. *CTh*, XVI, 1, 2.
19. *CTh*, XVI, 10, 12.
20. Nelu Zugravu, *Antichitatea târzie*, p. 52.
21. *Ibidem*.
22. Adrian Gabor, *Biserică și stat în timpul lui Teodosie I cel Mare (379-395)*, București, f.a., p. 317.
23. Nelu Zugravu, *op. cit.*, p. 53.
24. Adrian Gabor, *op. cit.*, p. 318.
25. *Expositio totius mundi et gentium*, 35, *apud ibidem*, p. 321.
26. *CTh*, XII, 1, 60 (12 septembrie 364), 75 (371), 145 (396).
27. Nelu Zugravu, *op. cit.*, p. 54.
28. Theod., *HE*, V, 21, 4.
29. Adrian Gabor, *op. cit.*, p. 318.
30. Cultul imperial va fi oficial suprimat în anul 425- cf. *CTh*, XV, 4, 1, din 5 mai 425.
31. Nelu Zugravu, *op. cit.*, în *Memoria Antiquitatis*, XXI, 1997, p. 344.
32. *Idem*, *Antichitatea târzie*, p. 55.
33. Edictul lui Gratianus, Valentinianus II și Theodosius I din 28 februarie 380 de la Thesalonic care făcea din creștinism religie de stat.
34. Legea din 8 noiembrie 392 prin care toate formele cultului antic, inclusiv cele private, erau în mod absolut oprite în întreg Imperiul.
35. Spre exemplu, în ziua de 15 februarie a anului 495, în pofida interdicției papei Gelasius (492-496), un grup de senatori romani a organizat și în acel an ritualul purificator numit *Lupercalia*. Tineri despuiați au străbătut Roma așa cum o făcuseră din vremuri străvechi.
36. Nelu Zugravu, *op. cit.*, p. 57.
37. *CJ*, I, 11, 9.
38. Nelu Zugravu, *op. cit.*, p. 57.
39. *CJ*, I, 11, 9.
40. *CJ*, I, 11, 9.
41. *CJ*, I, 11, 10: „Cei care renunță la adorarea adusă singurului și adevăratului Dumnezeu și aduc jertfe idolilor din pricina înșelăciunilor fără de minte și țin sărbători pline de toată necuviința vor fi pedepsiți cu moartea.”
42. Nelu Zugravu, *op. cit.*, p. 57.
43. *Idem*, *op. cit.*, în *Memoria Antiquitatis*, XXI, 1997, p. 348.
44. Isidore of Pelusium, *Letter*, 1270, *apud* Peter Brown, *op. cit.*, p. 44.

Sate și foste sate

LEUCUȘENII – RÂNGOAI

Sergiu ȘTEFĂNESCU

Vom face referire la două (trei) sate aflate în treimea mediană a bazinului hidrografic superior al râului Bârlad. Vom prezenta mai întâi istoricul fostului sat Leucușeni.

La 22 octombrie 1453¹ domnitorul Alexandru Vodă „...au miluit pre adevărată slug(ă) Ivan Arbure² cu un sat, anume Leucușeni, pe Bârlădzăl und(e) i-au fost casa lui, și, pisti Bârlădzăl poieni...”. Numele satului vine de la un Leucuș, întemeietorul așezării³.

Redăm după registrul nostru de periegeze informațiile de sorginte arheologică, privind seliștile Leucușenilor.

Cercetând atent terenul, am constatat că satul a avut două vetre. Ne vom referi la prima. Această seliște se află în partea de sud-vest a teritoriului comunei Dumești, în punctul Pietrosu⁴. Arheologic s-a constatat că: „De la 150 m ENE, de colțul de NE al pepinierii Pietrosu, pe prima terasă, deasupra drumului de sub coastă, lângă o lizieră de calcâmi s-a descoperit un fragment de unealtă din gresie, incertă ca datare, poate din Paleoliticul superior. De asemenea, în partea de N a așezării s-au găsit resturi ceramice *Criș*, între care un topor⁽⁷⁾ din menilit, un fierăstrău semilunar, din silex. În rest, pe toată suprafața s-a locuit în sec XIII/XIV, XIV/XV – XVIII. Între resturile ceramice s-a găsit și un cuțit de fier.

Locuirea sporadică din secolele XVIII – XIX pare a dovedi că aici, după holera de la 1769⁽⁸⁾ nu mai rămăsese decât o vatră de prisacă sau stână. La circa un km spre nord, peste albia Bârladului, s-a aflat vatra principală a satului. Astfel, în punctul La Școala Mareșalului⁵ a) La sud de școală și de DN 15D s-au găsit resturi ceramice *Noua*. b) În jurul școlii, în grădinile locuitorilor Eug. Fânaru, N. Iovu și M. Olăeru și ale vecinilor lor, a existat o vatră veche a satului Leucușeni. De la aceasta au rămas numeroase urme de locuire ce aparțin sec. XIV (ante 1359) – XVIII.

Ceva mai jos, spre est, pe Valea Rângoaei⁶. La cca. 200m S, de ferma nr.1 a fostei CAP, în curtea și grădina locuitorului I.A. Crășmaru, unde pe un plan vechi⁷ este indicat un cimitir. Când localnicul Crășmaru și-a săpat beciul, a găsit schelete omenești.

În grădina lui și la 100 m, S, la Ileana Șt. Mariciuc s-au găsit fragmente ceramice din sec. XIV-XVIII. Se observă că aici era un cartier - un cut - al fostului sat Leucușeni, cu cimitirul satului.

Nu găsim necesar a prezenta și alte mărturii arheologice

despre acest sat, așadar vom face referiri la moșia sa. Aceasta, orientată cu latura mare, N – S, era traversată de râul Bârlad, avea cca. 7 km lungime și se mărginea spre nord, cu latura mică cu moșia Hodoreni și la sud urca până pe Zarea Gârcenilor, spre est se mărginea cu moșia Marcoviceni, iar spre vest cu moșia Mălinești. Și acum este acoperită pe jumătate cu pădure, în secolul XV acest procent admitem că era de aproape 80%.

Din cercetările noastre a rezultat că moșiile Leucușeni și Marcoviceni s-au desprins, în secolul XIV din moșia - mamă Mălinești.

Satul mergea pe trei bătrâni, lurașco, Murgoci (cu Bejan) și Mogâldea. Vom prezenta o parte din numeroasele documente, păstrate, privind satul Leucușeni. Timp de peste un veac și jumătate nu mai avem nici o știre despre sat.

Abia la 1619, în zilele lui Radu Mihnea domnul Moldovei⁸, într-un document se spune despre un Pătrășcan din Leucușeni că a fugit din sat lăsând cîsla neplătită. Când au venit zloțaii să strângă cîsla au găsit doar copiii lui Pătrășcan. În aceste condiții, conform „obiceiului pământului”, obștea satului trebuia să acopere suma neplătită. Cel care plătește banii este Vlasea vistiernicul din Leucușeni care primea în schimb ocina lui Pătrășcan.

Privind această cauză, la 1634, fără lună, fără zi, a fost întocmit un document ce poartă nr.1, prezentat în *D.I.R., A, XVIII, V*, în care este atestat documentar pentru prima dată satul Dumești.

În februarie 1634⁹, la Iași, la domnie se primește o jalbă, prin care Postolache vistiernic și soția sa, Sora, s-au părât cu Stratulat și alții, pentru a treia parte din Leucușeni, cumpărată de Trifan din Marcoviceni, primul soț al Sorei. La solicitarea actelor de proprietate, Postolache spune că „dresăle lor au arsu în casa lor și cu alte odoară a lor, când au aprinsu tâlhari casa lor”, iar Stratulat și ai lui „au dzis cum n-au vândut acea ocină, ce au pus-o zălog la Trifan, pentru 138 taleri de argintu”. Judecând pricina și neavând alte dovezi, cei care cercetau cauza au pus fiecare parte să jure, însă „Stratulat cu lurașco și Popa den Dumești nu au jurat și au pierdut”.

În cele din urmă părțile se împacă „După această gâlceavă s-au sculat Postolache împreună cu Stratulat și s-au împăcat și încă au mai dat Postolache 63 taleri de argintu în mâinile lui Stratulat pe

acea a tria parte”.

Această treime din sat din Leucușeni cuprindea și „vad de moară (în Bârlad) și cu prisacă și cu loc de fânață și den cîmpu și den pădure și den vatra satului”.

Postolache și femeia lui Sora au dovedit cu martori, că au avut și „o livadă ce ieste în poiana satului la Mălinești, ce au fost cumpărat de Trifan și femeia lui Sora, de la Anna fata Jigoranului, fâmeia lui Toader Gâdei, care aceia livadă au curățit-o singuri, cu mâinile lor din pădure întregă, și au plătit pentru ea dreptu 20 taleri”. Suma mare de bani achitată, 221 taleri de argint, este justificată de suprafața mare de teren vândută. A treia parte din moșia Leucușeni avea cca. 300 ha câmp și pădure, plus poiana de la Mălinești¹⁰.

La 3 noiembrie 1660¹¹, o pâră ajunge în fața lui Ștefăniță vodă, fiul lui Vasile Lupu, când Dima și soția sa, Aftimia, se judecă cu Apostol, fiul lui Rango, pentru o parte din Leucușeni pusă zălog de Rango pentru 50 de zloți și un poloboc de miere împrumutați de la Murgoci, primul soț al Aftimiei, fapt negat de Apostol. Deoarece cei care făcuseră tranzacția erau morți, s-a apelat la martori. Așa au fost aduși Ștefan și Mihail din Armenești, Toader Zâncul, Costandin Banciu și Hilipaș, toți din Dumești. Ei au mărturisit că această pricină este veche văzând „cu ochii lor de multe ori pricinuindu-să Murgoci cu varu-său, cu Rango¹² și ceindu-și banii de la dânșii”. Se hotărăște că Dima să folosească locul până își va primi banii. Pentru a nu mai porni cearta, Dima a pus „ferăie” 12 taleri în Visteria țării. Pe spatele actului stă scris că această parte de sat reprezenta o șesime din Leucușeni.

Tot la Iași, la 6 decembrie 1683¹³ s-a efectuat vânzarea unei părți din moșie către Ștefan, fratele lui Andronic. Alexandru, Stogul și Mateiu, ficiorii lui Murgoci din Marcoviceni, vând moșia lor rămasă de la părinți din Leucușeni, o jumătate de bătrân „din vatra satului și din câmpu, din țarină, șintr-apă și din pădure și din livezi cu locuri de fânață și din prisăci”.

Seria cumpărăturilor făcute de Andronic în Leucușeni continuă. Astfel, Antemia, soția lui Toader feciorul lui Bejan de Leucușeni cu fiii ei, vindeau la 8 aprilie 1685¹⁴ partea de moșie ce o avea în Leucușeni rămasă de la soțul ei, „fără părțile cumnaților mei”, lui Andronic diac- pentru 7 lei.

Un zapis din 1686 ianuarie 12¹⁵ atestă o nouă cumpărătură a lui Andronic în Leucușeni. Astfel, Toader cu frații săi Simion, Chiriac, Neghină, Stogul și surorile lor, Irina și Maria, fii lui Iurașco din Hodoreni și cu alte rude ale lor, vând a lor dreaptă ocină și cumpărătură ce a avut tatăl lor Iurașco, cu ispisoc de la Gheorghe Ștefan vodă, în Leucușeni. Toată partea lor de sat a valorat 45 lei bătuți. Martorii care semnează actul erau personaje importante ale timpului și locului. Tudosie Dubăn vel logofăt, Velicico Costin, hatman, Gheorghe, vel vistiernic, Silion, vel șetrar și Iancu Darie, spătar.

La 4 februarie 1686¹⁶ Marco Bejan din Leucușeni vinde din moșia satului, pentru 7 lei, lui Andronic diac de vistierie partea sa, cât se va alege, de la tatăl său Bejan, despre alți frați ai lui.

Într-un document din 1686 aprilie 25¹⁷ ce este un „izvod” al proprietății, se arată că Leucușenii „mergeau pe trei bătrâni” astfel: un bătrân aparținuse răzeșilor Lupan și Mogâldea- avea 63 de pământuri. Un bătrân era împărțit de Bejan și Murgoci- tot cu 63 pământuri. Din bătrânul Bejan și Murgoci au cumpărat 31 1 de pământuri Ștefan de la vistierie și 16 pământuri Andronic, fratele lui. Din tot bătrânul au rămas 15 ½ pământuri nevândute, părțile lui Neculai Paiul și Țigan, de asemenea feciori ai lui Bejan. În cadrul acestui „izvod”, al ocinilor, Toader, feciorul mai mare al lui Iurașco arată că bătrânul Iurăsceștilor mergea pe alți trei bătrâni, frați, anume Sârboia, Gădioaia și Urlea, la un loc, 42 pământuri le-a cumpărat Iurașco din Horodeni.

După cele de mai sus documentele arată că partea Sârboaei, la rândul ei se împarte pe cinci frați, anume: popa Tănase, Ionasco Tărăță, Miron din Gârceni și Onisia și Iurașco din Horodeni. Fiecăruia i se cuvine câte 4 1/5 pământuri. Ni se mai spune că din preoteasa lui Popa Tănase se trăgea Galerie, călugărul.

Din pământurile copiilor Sârboaei au fost cumpărate: ale popii Tănase de către Andronic cămăraș, ale lui Miron din Gârceni și ale

Anisiei, total 8 2/5 pământuri au mers la Iurașco din Horodeni. Pământurile lui Ionașco Tărăță le-a cumpărat Brahă căpitanul care le-a schimbat cu Andronic.

Cele 4 1/5 pământuri ale lui Ionașco din Horodeni se împart pe cei trei copii ai săi Focșea, Nădăbaico și sora lor Mica. În final, cumpărăturile lui Iurașco și ale feciorilor Focșei au fost vandute lui Andronic de la Vistierie.

Chiar dacă Andronic cămăraș dispunea de mari sume de bani, își ținea atent „sama” cheltuielilor pe care le făcea. Faptul este dovedit printr-un izvod din 1684 mai 15¹⁸, în care sunt notați cu grijă banii dați pe unele ocine din Leucușeni. Astfel:

13,50 lei lui Toader Jepiu;

0,50 lei lui Chiriac;

3 lei și 4,5 potronici și 2 merțe de faină de grâu lui Chiriac și Simion;

5 lei și un potronic dați lui Corchez;

2 lei și 10 potronici dați lui Ursul zet Focșea;

1 potronic dat lui Corchez;

11 lei și un potronic dați lui Toader Jepiu și fiului său Grigore;

6 lei dați lui Toader Jepiu, la 3 mai, în biserică;

3 lei și 3 potronici dați lui Toader Jepiu în casă la vel logofăt, la 5 mai

Total 45 lei și 8 potronici și 2 merțe de faină.

Continuând cu seria vânzărilor de ocine, consemnăm că tot Andronic cumpără, la 28 mai 1686¹⁹, de la preotul Gligoraș și sora sa Vasilca, feciorii popii Galerie din Dumești, două pământuri și o cirtă (un sfert) din satul Leucușeni pentru 6 lei. Pe verso-ul documentului se face o mențiune: „pe 2 pământuri și 3 cirta și mai este alt zapis de la Loghin și Bejan Andronic (pe) un pământ (și) 3 cirta care fac, peste tot, 4¹ pământuri ce s-a (îm)plinit acel frate”.

Un Toader, Chiriac și Postolache, feciorii lui Neculai Mogâldea din Tăbălăești, vând părțile lor din Marcoviceni și din Leucușeni, aceluiași Andronic cămăraș de vistierie, cu un zlot pământul. Nu ni se spune în act câte pământuri s-au vândut. Actul este datat 30 ianuarie 1690²⁰. Deoarece pământurile cumpărate nu erau totdeauna lipite de trupul central, au loc schimburi de terenuri între proprietari. Uneori aceste schimburi se fac fără acordul tuturor moștenitorilor, apărând în acest caz divergențe care de multe ori se rezolvă în fața domnului. Astfel, la 8 februarie 1690²¹, Constantin Cantemir scrie lui Ionașco clucer, cum că Andronic și fratele său Ștefan, au schimbat niște părți de moșie cu Gavril Mogâldea și mai multe rude ale sale, iar acum aceștia, certându-se între ei, vor să renunțe la schimb. Faptele ar fi următoarele: frații Andronic au dat lui Mogâldea și rudelor lui, doi bătrâni din Leucușeni, plus 15 lei, Mogâldea și cu ai lui au dat fraților Andronic un sfert din jumătate din satul și moșia Marcoviceni. Apoi, Gavril, ficiorul lui Simion Mogâldea din Marcoviceni, făcea danie nepoților săi, Postolachi, Chiriac și Toader, partea sa din Leucușeni, „adec s-au ales partea mea pentru partea lor din Slobozieni, pe care am dat-o eu cu Vasile Bordea, danie lui Andronic, pentru mult bine ce ne-au făcut. Căci acești nepoți ai mei au vândut partea lor din Marcoviceni și Leucușeni lui Andronic de vistierie. Dar, când Ionașco clucer și Blebca vornic de poartă au hotărnicit pământul, nu au găsit atâta moșie pe cât au luat ei bani de la Andronic, (așa) că le dau eu să completeze.”

Actul s-a întocmit în fașa marelui logofăt Tudosie Dubău, care-l întărește cu semnătura sa. După schimb s-au așezat fiecare la locul său, dar s-au ridicat frații lor, popa Tofan din Codăești și Postolachi cu frații lui, feciori ai lui Neculai Mogâldea, stricând schimbul. Apoi au vândut din nou, lui Andronic de vistierie, acele părți de moșie din Marcoviceni și Leucușeni. În aceste condiții, Constantin Cantemir vodă poruncește clucerului Ionașco să adune de la frații Andronic zapisele cumpărate pe care le au, să le cerceteze și dacă sunt bune să strângă celelalte zapise prin care s-au făcut schimbul și să le rupă. Părțile cumpărate de frații Andronic trebuiau să le rămână lor.

Verificările făcute pe teren de vornicul Blebea și clucerul Ionasco au durat mai multă vreme. În final, la 19 martie 1690 ei prezintă situația măsurătorilor făcute în cele două moșii²² a pământurilor socotite pe bătrâni. Hotarul Leucușenilor era format din:

- 70 pământuri coasta dinspre răsărit cu hârtoapele, până în hotarul cu Marcoviceni. [Cercetate de noi în teren aceasta se întindea din pârâul Schineta, pe versantul vestic al Dealului Bisericii, unde a fost via fostei CAP.]

- 102 pământuri, tabla de pe pârâu gârla în sus [Această tablă acopere versantul estic al dealului Rângoia. Pleca de la același pârâu Schineta, dar spre apus, la deal, și de la casa lui D. Spumă, în sud, până la drumul ce cobora din deal de la via fostei CAP Băcești, înspre nord].

- 22 de pământuri rândul de sub pădure, pe din deal până în hotarul Mălineștilor. [De o parte a hotarului dintre Mălinești și Leucușeni era o fâșie de pădure pe ambele moșii. Satul se mutase în capătul nordic al moșiei, chiar la limita cu Hodoreni, numindu-se tot mai mult Rângoia].

- 24 pământuri rândul de mijloc. [La nord de ferma nr 1 a fostei CAP]

- 26 pământuri până în seliște [Acest lot avea spre est tarlăua de 102 pământuri, iar spre vest mergea de la fosta ferma nr 1, până la apa Bărladului. Seliștea satului se găsește între Școala Mareșalului, în vest și Mihai Bălăuță și Vle Pietrosanu, în est].

Total 244 pământuri.

Satul mergea pe trei bătrâni Iurasco, Murgoci cu Bejan și Mogâldea. Astfel că fiecăruia (cu rudele sale) le reveneau câte 81 de pământuri.

În Leucușeni vânzările de ocini au continuat chiar și în timpul măsurătorilor pe care le făcea vornicul Blebea.

Așadar la 20 martie 1690²³, un Chiriac cu femeia lui, Nastasia, fata lui Andronic Călugărul și cu frații lui Bejan Gură Rea și Loghin, feciorii Anghelinei, au vândut toată partea lor ce s-a ales din satul Leucușeni, lui Andronic de la Vistierie. Ca martori semnează chiar hotarnicii: „Ionașco ce au fost clucer și Blebea vornicul ce a fost hotarnic”.

La 1 martie 1690²⁴ Constantin Cantemir vodă întărește lui Ștefan diac de vistierie stăpânirea în Marcoviceni pentru 23 ½ pământuri plătite cu 28 lei și pentru 41 pământuri în Leucușeni, cumpărate cu 60 lei. În Leucușeni cumpărase de la Alexandru Stogul și de la Matei, feciorii lui Murgoci din Marcoviceni, 41 de pământuri cu vatră de sat cu livezi și fânețe peste Bărlăzel- pentru 60 lei.

Vorbind de cumpărăturile făcute de Ștefan în Leucușeni, Gheorghe Ghibănescu face următoarea remarcă: „Boieria cea mică de diac de vistierie a fost îndestulătoare, căci de unde Ștefan avea doar jumătate de pământ în Marcoviceni, de la tatăl său Zavul (Sava) a reușit să cumpere în scurt timp 64 pământuri cu 88 lei. Deci slujba sporea capitalul și nu numai, capitalul sporea slujba...!”

Cu tot efortul financiar pe care-l fac frații Andronic timp de aproape 20 de ani nu reușesc să cumpere întreaga moșie a Leucușenilor. Zeci de alte documente stau mărturie în acest sens dar a prezenta toate aceste acte nu ar fi decât o repetare continuă și obositoare a aceluiași informații cu alți vânzători.

După moartea lui Andronic părțile sale din Leucușeni au rămas fiicei sale Safta și ginerelui său, Ilie Gându.

Cum am afirmat și mai sus, nu întreaga moșie a fost cumpărată de Andronic și fratele său Ștefan. Părți din ea au rămas răzeșilor. Astfel, Vasile Brânzei și Constandin Paiul, cu neamurile lor nu și-au vândut pământurile, și și-au așezat gospodăriile la limita de nord a moșiei, în satul Rângoia, descendent din Leucușeni. La 30 noiembrie 1782, la hotarnica moșiilor Saftai Gându făcută de vornicul vidrasco Canțâr, acesta a recunoscut drepturile răzeșilor și a separat răzeșiile lor²⁵.

Așa cum reiese din documente majoritatea vânzătorilor aveau ocine atât în Leucușeni cât și în Marcoviceni, fiind deci rude, iar cele două moșii la început constituiau un singur trup. Din cercetările noastre ambele moșii se desprinseseră la sfârșitul secolului al XIII-lea respectiv la finele secolului XIV din moșia mamă Mălinești.

Certurile și pările la domnie au continuat. Așa reiese dintr-o carte domnească trimisă de Ion Neculai Mavrocordat vodă. La 23 octombrie 1747²⁶, postelnicului Toader Cuza și vornicului Vasile Carpu cerându-le să meargă să cerceteze și să aleagă părțile moșiei lui Ilie Gându dinspre răzeșii săi, neamul Iurăsceștilor din Leucușeni. Aceștia stăpâneau și dijmuiu zicând că mai au părți de

moșie nevândută în Leucușeni și Mălinești.

Trimișilor domnești li s-a poruncit să rezolve o pricină pe care o aveau răzeșii din Leucușeni cu „neamul ce s-au răspuns din Lungul Aramă pentru Vasile Rângoiaie ce să ține de hotarul Leucușenilor”, (corect este Lungul Armașul și Valea Rângoiaie), deși fusese și stălpită de Cheșco uricar.

Porunca domnească era clară: „să luați sama cu amănuntul...alegând și lămurind pe toți cei vânduți, cum și cei nevânduți și căruie câtă moșie i s-a alege și i sa căde cu dreptul să dați”.

Revenim la relațiile încordate dintre Alexandru Pârâu și Ilie Gându, pentru stăpânirea unor părți din moșia Leucușeni.

Dintr-un document din 24 iunie 1749²⁷, rezultă că Alexandru Pârâu deținea în moșiile Marcoviceni și Leucușeni, din bătrâni Lupan și Ciujde, 60 de pământuri, în timp ce în aceleași moșii, Gându și alți mosâni stăpâneau 404 pământuri.

Moșiile întinse, averile mari, aduceau destule griji. Mereu se iveau certuri, păre, încălecări de hotar. Dintr-un act din mai 1753²⁸, aflăm că în fața lui Costandin Mihai Cehan Racoviță s-au părât Andrei Jepiu și verii săi, toți strănepoții lui Iurașco din Horodeni, cu Ilie Gându, primii arătând că Ilie ține părți din Mălinești cu strămbătate. Pentru cercetarea acestei pricini este rânduit marele logofăt Iordache Cantuczino. Andrei Jepiu solicită o parte din Mălinești a unei Maria, soră cu Iurașco, precum și o parte a unui fiu a lui Iurașco, anume Corchez”. Jeluitoarii considerau că părțile acestor doi nu fuseseră cuprinse în cumpărăturile lui Andronic. În urma cercetărilor se constată că răzeșii au prezentat un zăpis fals, al acelei Maria, fără a avea vreo semnătură de martor, care, astfel nu a fost luat în seamă. Ilie Gându însă a prezentat „dovezi, zăpisă încredințată cu iscălitura a boieri mari, pe toate cumpărăturile, dani și schimbături ci au avut Andronic în aceste sate și ispisoace domnești de întăritură pe zăpisă”. Gându prezintă o mărturie hotarnică de la Gheorghe Blebea, vornic și Ionasco clucer, în care era însemnat „c-au ales satul Leucușeni cu toți răzeșii”, adevărind că Andronic cumpărase tot satul, fără cinci pământuri. Acela Maria s-a dovedit a fi fost inventată de răzeși, iar zăpisul atribuit ei „sau cunoscut a fi un lucru răsuflat”.

Dovedindu-și proprietățile, lui Gându, domnul i le întărește cu ispisoc domnesc „cu bună pace cu tot hotarul și cu tot venitul”.

La 1 iulie 1769²⁹, Alixandru Pârâu împreună cu soția sa, Anița, și cu fii lor, vindeau lui Vasile Brânzei partea sa de moșie din Marcoviceni și din Leucușeni, 60 de pământuri și un loc de prisacă cu 60 de lei, Plata se făcea în următorul mod:

- „5 lei pol adică cinci lei și giurăte am luat eu Iordachi Pârâul de la d(o)m(nia) lui bade Vasile pentru moșie;

- 15 lei au dat Ioniț Iurașco o vacă cu vițel drept 12 lei și trei lei bani fiind noi întâi tovașăși la cumpărat aceste moșii;

- zece lei au dat Ioniț Iurașco la cumpărarea acestei moșii...însă Ioniț Iurașco, ficior lui Nastasie Iurașco din Negrești, și s-au făcut 25 lei dați de Ioniț”. Semnează Vasile Brânzei.

Totuși tranzacția nu se încheiase încă, mai jos, pe act, consemnându-se: „Acești douăzeci și cinci de lei ce s-au dovedit dat de Ioniț Iurașco, lipsind el din moșie...i-am dat eu aceștia lui Ioniț Iurașco și am rămas stăpânitor pe 30 de pământuri și...Vasile Brânzei pe 30 de pământuri”. Această precizare scrisă pe act este semnată de un Ștefan Pârâu fost polcovnic, care arată că a primit zăpis de la Ioniț Iurașco pe 21 ½ pământuri în Leucușeni și 81/2 pământuri în Marcoviceni, pentru el și tot atâtea pentru Vasile Brânzei.

Odată cu moartea lui Ilie Gându de administrarea numeroaselor moșii ale familiei se ocupă doar Safta, fata lui Andronic. Din această postură se adresează lui Grigore Alexandru Ghica vodă, la 10 iunie 1776³⁰ rugându-l să-i trimită hotarnici care să-i aleagă părțile de moșie pe care le stăpâneau „cu scrisori vechi, părintești, și fiind impresurată de cătră unii din răzașii impregiurași”.

Din porunca lui vodă, paharnicul Alexandru Răscanu se deplasează la Mălinești, unde adună pe toți răzășii, impregiurași și pe Safta Gându, face funie „de 20 de pași și pasul de 6 palme” și începe măsurarea moșiei. Pe teren au găsit hotarele și semnele lăsate la 17 iunie 1692 de vornicul Constandin Bantăș, întărite cu ispiroace domnești. Safta a prezentat ispiroace domnești, pe care

răzeșii nu le-au contestat, Ulterior, apar neînțelegeri cu răzeșii pentru niște pământuri, pentru care Safta n-a putut prezenta zăpăsi de proprietate, acesta aflându-se la Ioniță Vidră, deoarece zicea ea „să strămutasă din scrisorile sale”. Ulterior a ajuns la o înțelegere cu răzeșii, deoarece „au scos carte de blăstăm de la preasvintie sa părintele mitropolit”.

Răzeșii au arătat că pământurile cu pricina sunt 59 la câmp și 30 „în șas pisti Bârlad”, care nu erau cuprinse în măsurătoarea veche. De aici, i s-au mai convenit Saftei 26 de pământuri, pe care le putea lua din câmp ca și din șes. Și, de asemenea, să rămână răzeșilor 63 de pământuri în câmp, pe care să le stăpânească împreună. Împotrivirile lui Ioniță și Vasile Lupan, care vroiau să strice hotarnica veche, nu au fost admise³¹ de hotarnic.

Dintre documentele care fac referiri directe la moșia Leucușeni, vom mai prezenta pe larg doar o mărturie hotarnică din 30 noiembrie 1782³² a moșiilor Leucușeni, Marcoviceni, Meleşcani și jumătate din Sloboziani, primite de Safta de la tatăl său, Dumitru Andronic cămăraș, fiul vistiernicului Andronic.

Porunca domnească cerea vornicului de poartă Vidrașco Canțâr să aleagă părțile acestor moșii „de cătră alți răzăși după scrisori și dovezi”, fixându-le hotarele. Hotarnicul a adunat la fața locului pe Safta Gându și pe răzeșii Constandin Paiul din Leucășani Vasile Soroiul, Vasile Brânzeiu, Ioniță Vidră postelnicul, diaconul Ion Drochie răzăș de moșie Marcoviceni, Miron Iorga, Dumitrașcu Zota, Timofte ginere Bodescăi, Mirăuți iarăși ginere Bodescăi și Visarion monah, fiul Bodescăi.

La cererea lui Vidrașco Canțâr, Safta Gându prezintă actele de proprietate. Arată mai întâi un ispisoc de la Constandin Duca voievod din 21 noiembrie 1696 în cuprinsul căruia se găsesc rezumate zăpăsi de cumpărătură și danii din moșiile Leucușeni, Marcoviceni și jumătate din Sloboziani, cu părțile stăpânite în Meleşcani.

Prezintă apoi un alt yapis de la Constandin Cantemir, din anul 1690, în baza căruia stăpânea jumătate de bătrân în Leucușeni, adică 41 pământuri și pe 23 pământuri și jumătate în Marcoviceni.

De asemenea un izvod al pământurilor pe bătrâni, întocmit de vornicul Gh. Blebea la 20 martie 1690, în care este cuprinsă măsurătoarea moșiei Leucușeni, unde s-au socotit a fi 243 de pământuri, de asemenea a moșiei Marcoviceni, unde s-au socotit a fi 220 de pământuri, odată cu aceasta fiind făcută și hotarnica Marcovicenilor, „din juru împrejur” cu pietre de hotar găsite și de ei.

După cercetarea tuturor documentelor Saftei Gându și-au prezentat și răzeșii actele lor de proprietate. Astfel un zăpăsi de la 1 iulie 1761 prin care Constandin Paiul și Vasile Brânzeiu au cumpărat de la Alexandru Pârveu și de la ficiorii și fetele acestuia 43 pământuri în Leucușeni și 17 în Marcoviceni. De asemenea, Constandin Paiul și Vasile Săroiul aveau moștenire în Leucușeni 20 pământuri. Așadar, în total 80 pământuri și jumătate. Aceiași Paiul și Brânzeiu prezintă o mărturie de judecată de la medelnicerul Neculai Racoviță, din 22 octombrie 1750, fiind contrasemnată și de răposatul lordache Cantacuzino, documentul întărindu-le proprietatea pe pământurile sus arătate. Ambii aduceau și o carte de judecată din 24 iunie 1749, prin care Alexandru Pârveu vânduse 60 de pământuri lui Ștefan Paiul căpitan și lui Vasile Brânzeiu, din bătrâni Lupan și Cuijde. După cercetarea scrisorilor răzeșilor, Vidrașco Canțâr cu ajutoarele sale, fac funie de 20 de pași și pasul de 6 palme, „cu palma de om de mijlocu” și întâi au măsurat moșie Leucușenii câmpul și s-au aflat 243 de pământuri de la hotarul Hodorenilor³³ și până în apa Bârlăzelului, cuprinzând și seliștea veche³⁴.

Un „pământ” avea 20 de pași lățime și 272 pași lungime. Din aceste 243 de pământuri s-au dat 20 de pământuri și jumătate „de baștină” lui Constantin Paiul și lui Vasile Săroiul, precum și 43 pământuri iarăși lui Constantin Paiul și Vasile Brânzeiu, potrivit „scrisorilor ce le aveau”.

S-au învoit apoi cu Safta Gându și le-au delimitat aceste terenuri „în capul moșii Leucușeni dinspre Hodoreni, unde le sânt casele și așezările lor”. Totodată li s-a dat și pădure. Proporțional cu suprafața de moșie stăpânită în câmp a fost împărțit și acest trup de pădure (aflat lângă casele lor – n. ns.), adică 10 funii și jumătate Saftei Gându și 3 funii și jumătate răzeșilor. Ulterior, buna înțelegere

a ușurat numeroasele învoieli făcute de grupul de răzeși cu Safta Gându.

Astfel, ea a renunțat la partea convenită de pădure, în schimb răzeșii au cedat în favoarea ei, locurile de cârciumă, vadurile de moară, locuri de prisăci peste Bârlad, poiene deschise peste râu. Au renunțat și la un loc de prisăci, numită a Pârvelui, cumpărătură a răzeșilor Ștefan Paiul și Vasile Brânzeiu³⁵. Reciproc, Safta promite răzeșilor să-și gospodărească cum vor crede părțile de moșie ce le-au revenit. Înțelegerile realizate au fost materializate în teren, în punctele cheie, cu pietre de hotar, fiind delimitate, acolo unde a fost necesar și hotarele cu moșiile vecine.

În câmp, din moșia Leucușeni, Safta deținea 180 pământuri, cele două seliști ale satului, iar răzeșii – 63 de pământuri³⁶.

S-a trecut apoi peste Bârlad, pe șes, unde, cu bună înțelegere, Safta a lăsat o tăblie de fânaț răzeșilor, la hotarul cu moșia Mălinești, hotar arătat de „Gheorghită Lupanu omu bătrânu vârsta lui ca de 90 de ani”.

Toate vârfurile tăbliei de fânaț lăsat răzeșilor au fost fixate cu pietre de hotar. Fânațul răzeșilor însuma cca. 7 ha. Însă, atât cât ținea fânațul lor, (cca. 261 m), li se lăsase răzeșilor și jumătate din lățimea apei Bârladului cu malul drept (celălalt fiind al Saftei), toată gârla opustului cu vad de moară, locuri de prisăci, locuri de cârciumă „și orice or vre să-ș(i) facă pe hliza lor, să aibă voe”. Dar, cei cca. 261 m, lățimea hlizei lor, ține de la jumătatea apei Bârladului „cu șăsu de fânațu și cu codru spre amezizi pără în hotarul Gârcinilor”.

În încheiere se arată că fânațul Saftei măsoară 24 funii și 5 pași (cca. 669 m) și merge cu fânaț și codru tot până în hotarul Gârcenilor. (De aici deducem că, la nivelul râului Bârlad, lățimea moșiei Leucușeni însuma 669 m + 261 m = 930 m).

La 4 ianuarie 1783, Constantin mare logofăt, consultând ambele părți, semnează actul.

În această lună, Safta, ajunsă la vârsta bătrâneții, după ce a rezolvat hotarele celor patru moșii, vinde 1200 stâneni Epitropiei Sfântului Spiridon din Iași. Prin această vânzare, moșia Leucușeni se topește încet în marea moșie a Spiridoniei de la Dumești.

Un ultim document privind moșia Leucușeni poartă data de 5 iunie 1794³⁷. Se referă la o neînțelegere privind moștenirea unor ocini, singurele nevândute, între două familii înrudite, Paiu și Săvoiu, care au ajuns să se judece în fața Divanului domnesc. Fiecare considera că i se cuvenea 10 pământuri și jumătate moștenite de la Țiganu, ficior sterp a lui Bejan. În final, marii boieri hotărâsc ca Săvoeștii să stăpânească cinci pământuri și jumătate, iar răzeșii Paiu să stăpânească 15 pământuri și jumătate.

În urma vânzării ocinilor, locuitorii din Leucușeni s-au mutat treptat în satele învecinate, iar răzeșii care nu-și vânduseră ocinile lor s-au adunat în capătul nordic al moșiei, la limita cu Hodoreni, întărind satul de răzeși Rângoia.

Așadar, la jumătatea secolului al XVIII-lea, satul Leucușeni, cu cele două vetre ale sale, fusese complet și pentru totdeauna seliștit. Dar, așa cum spuneam, de aici vom face referiri doar la satul Rângoia. Prezentăm mai întâi rezultatul perieghelozilor efectuate pentru această veche așezare. Astfel:

„La jumătatea versantului, la S de limita dinspre miazăzi a viei fostului CAP Dumești, deasupra unor locuri cu multe izvoare, s-a aflat vatra fostului sat Rângoia. S-au descoperit aici resturi ceramice *Crîș*, o lamă de silix fragmentară, cioburi medievale din sticlă irizată. Resturile ceramice ale satului Rângoia provin din secolele XIV/XV-XIX. Dintre care, unele resturi ceramice ale secolului XVI, poartă urme de smalț alb foarte corodat³⁸”.

Urmărind diverse informații referitoare la satul Rângoia, îl găsim luat în evidență la recensămintele de la 1816³⁹, 1820⁴⁰, 1832⁴¹, cât și la 1838⁴².

La 1838 satul era recențat (fiscal) la un loc cu Schineta.

La 1845, satul era recențat (tot fiscal) împreună cu Mălinești și o parte din Țibăneștii Buhlii. Deja fuseseră aduși aici o mulțime de oameni străini, probabil pentru diverse munci, ca: argați, haidăi, paznici la vite și velniceri și în alte întrebunțări ale proprietarului⁴³.

Considerăm necesar să consemnăm rezultatele

recensămintelor la care apare satul Rângoia. Astfel:
 În anul 1772-1773, în satul de răzeși Rângoia, din Ocolul
 Fundului, Ținutul Vaslui, s-au recenat: 12 case locuite, o casă
 pustie, 3 văduve, 4 birnici, 3 slujitori ai Hătmăniei, un copil de casă,

un călăraș al postelniciei, toți scutiți de bir, potrivit hotărârii
 Divanului⁴⁴.

Continuăm:

Anul 1774 iulie 5

Rângoia
 Copil în casă
 Vasile Brânzei
Seimeni hătmănești

Miron Staneș
 Ioniță Căproaei
 Ioniță Onul
 Lazăr sin Sandul

Informațiile acestea au fost oferite de așa zisele „Recensăminte rusești”, în a căror exactitate avem serioase îndoieli.
 Prezentăm și datele oferite de catagrafiile – recensăminte în care Rângoia apare începând de la 1820.

Satul Rângoia

1820

Birnici

Vasile Lupan
 Ghiorghi Onu
 Zaharia Săvoiu
 Vasile Rusu
 Ion Ungureanu Jitariu
 Ion Onu
 Toader sin Gheorghe Drujă
 Vasăli Malanu
 Dumitru Chirilă

Slugi boierești

2 a dumisale vistiernic lordache Rus

Sâma Spănu
 Neculai Andoni

2 a dumisale logofăt Constandin Balș

Lupu Biric
 Apostu Biric

1 a dumisale căminar Costin Carp

Ion Paladi

1 a dumisale sârdar Răducanu Milescu

Apostol Melenti

3 a dumisale logofăt Dumitrachi Sturza

Grigoraș Noroce
 Ion Graur zât Noroce
 Gavrilă zât Noroce

3 aprozi

Ion Plugariu
 Timofti Plugariu
 Ion Bălănescu

7 ruptași

Alișveriș(ul) satului cu lucrarea pământului⁴⁶.

Mai prezentăm în detaliu doar catagrafia anului 1832, din celelalte vom înscrie doar rezumate.

Satul Rângoia, ocolul Fundului de Sus, Ținutul Vasluiului, moșie Răzășască, 1832

Birnici

Apostol Spiridon
 Toader Maftei
 Neculai Maftei
 Simion Macovei
 Vasăli Schipor
 Neculai Săvoiu
 Moisa Surdul
 Iordachi Onul
 Pavăl Țârcar
 Dumitru Rusul
 Constandin Biric
 Vasăli Biric

Mazili

Constandin Cabajal(?)
 Constandin Brânzei

Ruptași

Călăraș
 Pintelei Cotinici

Birnici

Antohei Ursachi⁴⁵

7 liudi fără bir care sânt la dumnealui rohmistru Luca

Timofti Rusu
 Manolachi Cheleu
 Petre Rusu
 Ion sîn Petre Rusu
 Dumitru sîn Petru Rusu
 Ambrosăi

11 liudi s-au găsit fără bir

Necolaiu a Zaharioaei
 Dumitru Hulpi sau Hămășanu
 Ion Melenti
 Ion Gobjilă
 Neculai Ungureanu
 Ioniță Biciu
 Dumitru sîn Stan
 Gheorghe Ungureanu
 Ioniță Blagociu
 Iosip Ungureanu ot Schinetea
 Constandin Stan
5 seimeni hătmănești
 Vasile Ocnenu sîn Lupan
 Gavrilă a Dochii
 Iordachi Onu
 Gligoraș a Rădoai
 Ioniți Săroiul

Jidovi orândari

Ițic Jidov
Privilegheți
 Andrunachi Sârbu
 Ilie Gropul postelnicel

Bătrâni nevolnici

Constandin Maftei
 Ioan Slina(?)
 Gheorghii Onul
 Nechita Ungurean
 Ioan Onul

Văduve

Paraschiva lui Ioniț(ă) Dani
 Ioana Lupului Albăscu
 Simina lui Vasăli Boroda
 Ileana Rădoae
 Rucsanda Zaharioae

Grigoraș sîn Grigoraș Grumeza
Dumitrașcu Stere
Carpu Stere
Constantin sîn Vasăli Novacu
Oameni fără căpătâi
Toader Nicuț, argat
Necolai Rusul
Gheorghii, cioban
Toader, cioban burlac
Toader sârbul, argat
Constantin, sârbu
Ștefan sîn Ionașco Zaharia
Ioan Dămian

Maria văduvă streină
Casandra lui Vasăli Năforniță
Safta lui Ion Paladi

Observații

Adică treisprezăci birnici
plătitori capitației, care
socotindu-s(e) câte treizăci la
unul cu alt(ul) să vin să dei pe
an trii sutinouăzăci lei, care
bani urmez a-i lua în patru
triluni, cari noăzăcișapte lei.
șas(e) zeci bani la un cifert di
triluni la visteria pământescă⁴⁷.

Așa cum am afirmat mai sus, informația din ultimele două
catagrafii, cele din anii 1838 și 1845 le vom prezenta în rezumat,
pentru a nu repeta date asemănătoare. Astfel, din catagrafia anului
1838, reținem:

**Tăblița lăcuitorilor satului RÂNGOAE, parte din
MĂLINEȘTI și SCHINETE, ocolul Fundului de Sus, Ținutul
Vasluiului. Satul Rângoae moșie răzășască.**

În sat, la acea dată existau: un vătaf, patru din văduvele din
1832, doi mazili, trei ruțași și doi feciori de ruțași, 20 birnici în care
se includ și căsătoriții din (1)832; (1)837 și (1)838.

Parte din moșie MĂLINEȘTI a lui Andronachi Vidră.

Aici au fost recenzați:

Hram(ul) Svinților V(oi)vozi

Slujitorii acestii bisărici sânt însămnăți în satul Gârcenii.

Mazili – unul

Fecior de privileghet – unul

Birnici – zece

SCHINETE, moșae a dum(i)s(ale)Savva Gevit

Aici au fost recenzați șapte birnici.

Aceste tabele cu recenzații erau „certificate” sub semnătură
„cari adeverim noi giurații puindu și pecete sătească”.

Urmează unul după altul numele martorilor: Dumitru Rusu
vornic, Iordachi Onul, Ion Onu, Sima Macovei, Ghiorgi Onul,
Apostol Speridon, Ștefan Săroiul, Toader Căuștin.

Nr. 42, 1838 av (go)st, 30.

Urmează patru semnături indescifrabile ale membrilor
comisiei⁴⁸.

Prezentăm în rezumat ultima catagrafie, cea de la 1845.

Satul RÂNGOAI și MĂLINEȘTI și cu parte din ȚIBĂNEȘTI BUHLII, ocolul Fundului de Sus, Ținutul Vasluiului, 1845

S-au recenzat doi **vatafi**, cinci **bătrâni nevolnici**, două
văduve, 33 **birnici**. Urmează o categorie aparte „Venii de pe la alte
locuri” = 20.

Însurătăi fii de trepti-trei. O altă categorie aparte: **Căpătăieri**,
(adică) argați, haidăi, paznici la viti și velniceri și în alte întrebunțări
ali proprietarului=total 37, din care Toader Tunariu – burlac argat cu
hacu la Miron Gheorghe; Anton sîn Axânti – burlac, cioban la
Toader Rotaru, ș.a.

Actul poartă în final un **Perilipsis**. În acesta se arată că din
totalul birnicilor se scad cinci morți, 15 fugiți din sat, doi nevolnici
veniși de aiurea, doi mutați la Schineta. Se adaugă un Lazăr Vieriu
sau Petrilă venit pe urmă.

În final se notează **37 sânt în ființi**, precum se arată la
rost(ul) lor⁴⁹.

În încheiere notăm că satul mai este menționat ca fiind
pe vatra sa până la 1896. După acea dată, ultimii săi locuitori s-au
tras la „drumul mare”, în partea de vest a satului Dumeștii Noi, acolo
unde fusese cândva moșia lor. Împroprietăririle i-au fixat definitiv.
De la fostul sat Rângoia au rămas două toponime – „Rângoia” și
„Valea Rângoaei”. Aceasta pleacă din Dumești, indicând populația

așezată la vest de pârâul Schineta (fost Rângoia).

Note

1. DRH, A, vol. II, întocmit de Leon Șimanschi, în colaborare cu Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, 1976, p. 53-54, doc. 38.
2. Autorii DRH, în note, fac mențiunea că „Arbure” este o lectură greșită pentru Marmure, des întâlnit în documente și ai cărui descendenți vor fi menționați frecvent, în secolul al XVII-lea, în satele din jurul Leucușenilor, iar Leucușenii sunt amplasați pe lângă satul Băbușa, comuna Băcești. Din cercetările noastre a rezultat că satul s-a aflat pe teritoriul Dumești, iar „Arbure” nu este greșit.
3. Vezi Gh. Ghibănescu, *Ispisoace și Zapise*, vol. V, 1, p. 112-113.
4. A se vedea *Acta Moldaviae Meridionalis*, de aici AMM, Anuar al Muzeului « Ștefan cel Mare » Vaslui, nr. XV-XX, I, 1993-1998, p. 169, pct. 66. La NE de pepiniera silvică Pietrosu.
5. *Ibidem*, p. 170, pct. 69 a-c. La Școala Mareșalului.
6. *Ibidem*, p. 170, pct. 70 a-b. Pe Valea Rângoaei.
7. Biblioteca Academiei, *Planul Moșiilor Marcoviceni, Leucușeni, Mălinești, Armășeni, H 2378 DL XXV/12*.
8. DIR, A, XVII, vol. IV, p. 358, doc. 455.
9. DRH, A, vol. XXII, întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi, București, 1974, p. 49, doc. 45.
10. Reluam extrase din volumul nostru „Dumeștii Vasluiului”, scris în colaborare cu L. V. Lefter și S. Văcaru.
11. Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. III/1, p. 167-168, nr. 116.
12. Rango cu rudele lui stăpâneau ½ de bătrân în extremitatea nordică a moșiei Leucușeni. Acolo se stabiliseră ei. Astfel a luat ființă un nou sat, ce se va numi Rângoia. În acest sat se vor retrage treptat toți cetățenii Leucușenilor după epidemia de holeră de la 1769(?) și după ce-și vânduseră moșia. Prima dată apare într-un document la 15 martie 1625, când „Miron de Gârcina „ vinde aici lui Lungu armaș (Gh. Ghibănescu, *op. cit.*, vol. IV/2, p. 70-75, doc. K).
13. *Ibidem*, vol. IV/1, p. 63-64, doc.47.
14. *Ibidem*, p. 89-91, doc.70.
15. *Ibidem*, p. 103-105, doc.79.
16. *Ibidem*, p. 105-106, doc.80.
17. *Ibidem*, p. 113-115, doc.87.
18. *Ibidem*, p. 119-120, doc.89.
19. *Ibidem*, p. 126-127, doc.94.
20. *Ibidem*, p. 151-152, doc.109.
21. *Ibidem*, p. 152-154, doc.110.
22. *Ibidem*, p. 155-159, doc.112.
23. *Ibidem*, p. 159-160, doc.113.
24. *Ibidem*, p. 173-175, doc.122.
25. *Ibidem*, vol. V/1, p. 93-106, doc. D.
26. *Ibidem*, p. 126-127, doc.G.
27. *Ibidem*, p. 123-124, doc. E.
28. *Ibidem*, p. 127-131, doc.H.
29. *Ibidem*, vol. V/1, p. 125-126, doc. F.
30. *Ibidem*, p. 136-137, doc.L.
31. *Ibidem*, p. 137-139, doc.M.
32. *Ibidem*, p. 93-106, doc.D.
33. Hotarul există și astăzi. Este drumul ce coboară de sus, din dealul Armășenilor, trece pârâul Schineta, traversează extremitatea de NV a Dealului Bisericii, coboară prin Jidovia cea Mare, spre est, peste pârâul Suhuleț, și urcă în Dealul Crucii.
34. Sergiu Ștefănescu, în AMM XV-XX, I, p.170, pct. 69 b, La Școala Mareșalului.
35. *Ibidem*, p. 171, pct. 74c, La pârâul Țiganilor.
36. „Pământurile” erau suprafețe de teren arabile. Un pământ avea, la Leucușeni, 0,23m (palma)x6 palme, pasulx20 pași, egal cu cca 27,60m, o funie 272 pași, a 1,38 = 375,36m. Deci 27,60x375,36=cca

10360 m².

Suprafețele împădurite de sute de ha, ca cele din bazinele pâraului Pietrosu, nu se măsurau.

37. *Ibidem*, p. 139-141, doc.N.

38. *AMM XV-XX, I*, p. 188, pct. 123. Pe versantul estic al Dealului Rângoia (I).

39. Reluăm din vol. *Dumeștii Vasluiului* semnat de L. V. Lefter, S. Ștefănescu, S.

Văcaru, p. 120. Corneliu Istrati, „Condica Visteriei Moldovei” din anul 1816, Iași, 1979, p. 77.

40. Arhivele Naționale Iași, Fond Visteria Moldovei, doc. 3/1820, f. 19v-20v.

41. *Ibidem*, dos. 542/1832, f. 237v-238v.

42. *Ibidem*, dos. 252/1838, f. 57r-60r.

43. *Ibidem*, dos. 256/1845, f. 163v-168r.

44. Extras din *Moldova în epoca feudalismului*,

vol. VII, partea I-a, Chișinău, 1975, p. 170.

45. *Ibidem*, p. 237.

46. Arhivele Naționale Iași, Fond Visteria Moldovei, dos. 5/1820, f. 19v-20v.

47. *Ibidem*, dos. 542/1832, f. 237v-238r.

48. *Ibidem*, dos. 252/1838, f. 57r-60r.

49. *Ibidem*, dos. 256/1845, f. 163v-168r.

Parohia Viltotești, o comunitate ortodoxă greu încercată

Cătălin TEODORU

Pe Valea Făgădaului din comuna Vișoara (fostă Băsești), județul Vaslui, sunt așezate două vechi sate răzășești, Viltotești și Văleni. Cele două comunități care dăinuie pe aceste meleaguri de secole se pare că au și destine forte asemănătoare. În data de 20 decembrie 2009 un incendiu a mistuit Biserica Sf. Neculai din localitatea Viltotești, la 7 ani distanță de un eveniment similar petrecut în anul 2002 în satul Văleni care a dus la dispariția Bisericii “Sf. Mc. Gheorghe și Dimitrie”. Cele două biserici dispărute au marcat evenimentele importante ale celor două comunități de peste două secole, având astfel o importanță spirituală și istorică deosebită. Odată cu dispariția lor se încheie practic o filă din istoria acestor locuri. În continuare voi prezenta un scurt istoric al celor două biserici dispărute de pe Valea Făgădaului.

La sfârșitul secolului al XIX-lea cele două sate, Viltotești și Văleni erau sub o administrație comună formând comuna Viltotești, iar cele două biserici alcătuiau Parohia Viltotești. Cu timpul Parohia Viltotești a suferit câteva modificări structurale. În anul 1959 Parohia Viltotești s-a unit cu Parohia Tămășeni, rămânând cu această denumire până în anul 1974 când se schimbă denumirea iarăși în Parohia Viltotești, odată cu dispariției satului Tămășeni, acesta contopindu-se cu satul Dodești. Odată cu înființarea satului Halta Dodești, acesta trece sub administrarea Parohiei Viltotești. În anul 1997 din sânul Parohiei Viltotești se dezlipesc două sate, Văleni și Halta Dodești care trec în administrarea Parohiei Sârbi.

Biserica Sf. Nicolae din Viltotești a fost ridicată în anul 1853 pe un teren viran în centrul

satului Viltotești, înaintea neexistând o altă biserică pe acest loc. Biserica era în formă de navă, fără turlă, înaltă de 2.80 m și a fost ridicată din bârne pe tălpoaie, acoperită inițial cu șindrilă, după cum reiese din sinodul parohiei din anul 1935. În exterior pereții bisericii erau tencuiți, iar acoperișul a fost înlocuit cu tabla din anul 1885. Biserica avea un aspect simplu, construită în stil moldovenesc, nefiind monument istoric. În interior biserica era fără

pictură murală, având dimensiunile: altar 3/3 m, naosul 7.3/4.10 m, pronaosul 2.80/2.20 m și înalt de 1.90 m. Catapeteasma bisericii era din lemn de fag, zugrăvită în ulei în stil bizantin, cu cadru simplu, nesculptat, vopsit în ulei și de dimensiuni mici, datând din anul 1714. Fondul dominant al catapetesmei era grenă la icoanele împărătești, bleu la icoanele praznicale, verde la icoanele apostolilor și grenă și negru la icoanele proorocilor. Catapeteasma a fost adusă în 1853 de la schitul vechi de călugări, din locul numit Dealul Tătarului situat în pădurea comunei Vișoara. De aceea și proporțiile bisericii au fost mici, după măsura catapetesmei, fără uși diaconești.

Biserica “Sf. Mc. Gheorghe și Dimitrie” din Văleni a fost ridicată în anul 1810¹ (1819² după

alte surse) de către Ioan Roșca Codreanu pe moșia sa de la Văleni pentru clăcașii care îi munceau pământurile. Nu avem o atestare a existenței altei biserici înaintea acesteia, însă tradiția orală spune că la ultima năvălire a tătarilor în 1758, aceștia au ars casele, moara și biserica de pe moșia stolnicesei Ilinca Joroae, care stăpânea Vălenii în acele timpuri.

Biserica “Sf. Mc. Gheorghe și Dimitrie” era în formă de cruce, și a fost construită din bârne de stejar așezate pe tălpoaie de lemn, pe o temelie de piatră brută. Înălțimea temeliei era de 20 cm în partea din Răsărit până la 80 cm în partea de Apus. În exterior biserica avea o înălțime medie de 4,60 m până la acoperiș, era fără turlă, și era acoperită inițial cu șindrilă. Biserica avea un aspect simplu fiind în stil moldovenesc. În interior biserica nu avea pictura murală, având dimensiuni mari: altarul 5,50/4,50 m înalt de 3,70 m, naosul 11,6/20 m, înalt de 3,65 m, pronaosul 6,20/1,80 m, având aspect de terasă, numai cu acoperiș și dușumea. Plafonul bisericii era plat făcut din scândură. Altarul avea forma de semicerc cu raza de 4,50 m, înălțimea de 3,70 m până la tavanul plat construit din scândură, iar pentru proscomidie s-a construit în timp o masă din cărămidă prinsă în lut. Naosul avea dimensiunile de 11,00/6,20 m și înălțimea de 3,65 m având două sinuri cu raza de 1,90 m. Plafonul naosului este plat, făcut din scândură. Bolta pantocratorului din lemn și scândură, înaltă de 2,50 m cu diametrul de 5,00 m în formă poligonală cu 8 laturi. Naosul nu avea pictură murală. Pronaosul era așezat în partea de Vest a bisericii fiind fără pereți zidiți, ci numai cu dușumea și acoperișul sprijinit pe patru stâlpi din lemn, având dimensiunile 1,80/6,20 m. Pronaosul nu avea pisanii sau inscripții. Catapeteasma bisericii, 3,80/5,00 m, era pictată în ulei, stil bizantin, partea de jos până deasupra ușilor împărătești, pe lemn de tei, iar pe partea de sus pe mușama. Scheletul catapetesmei și cadrul icoanelor era simplu, fără sculptură și ornamente, fiind vopsit în ulei. Fondul dominant al catapetesmei era maro și verde. În interior de jur împrejurul pereților erau 13

strane pentru credincioși, sculptate din lemn de brad, cu o înălțime de 1,00 m.

În altarul bisericii se afla un pomelnic triptic, care avea în față icoanele Sf. Mc. Gheorghe și Dimitrie care sunt prinse în balamale și se deschid ca niște uși pentru a citi pomelnicul scris în chirilică cu numele răposaților ce au cumpărat moșia Văleni și a ctitorilor bisericii, precum și data sfințirii bisericii astfel:

„Morți: Răposații boieri care au cumpărat moșiile Văleni, Stolniceni, Dănceni, Belciugu, Sârbii și Ciurești și urmașii lor și neamurile lor: Scarlat, Simeon, Teodosie cu fiii, Antiohie, Ecaterina cu fiii.

Vii: Tetari care au făcut biserica în satul Văleni 1832 martie 3: Ioan cu fiii lui, Gheorghie, Neculai, Maria, Polidor, Neculai, Xeni, Ghineonaghie³.

În exterior, inițial biserica din Văleni a avut pereții tencuiți pe dinafară până în anul 1886 când au fost îmbrăcați cu scândură și s-a acoperit cu tablă. În anul 1936 i s-a refăcut din nou acoperișul din tablă. Reparații s-au mai efectuat și în anul 1941, consolidându-se pereții zdruncați de cutremurul din anul 1940. În anul 1965 i s-au înlocuit 2 stâlpi de susținere a acoperișului la pronaos. Alte lucrări de reparație au avut loc în anul 1975 când s-a consolidat temelia prin turnarea unui soclu puternic de beton armat, îndeosebi în altar, încercându-i-se cealaltă parte de temelie și turnându-i-se o terasă cu trepte la intrare. În urma marelui cutremur din seara zilei de 4 Martie 1977, biserica din Văleni a avut de suferit mari stricăciuni, în special în interior unde au căzut bucăți mari din pereți. Datorită consolidărilor făcute în anul 1975, biserica a rămas totuși în picioare în urma marelui cutremur. În vara anului 1977, cu sprijinul enoriașilor s-au reparat pereții din interior, iar în luna August biserica a fost redată cultului. Clopotnița era construită în anul 1937 din lemn și scândură pe 6 picioare, în formă polygonală, acoperită cu tablă, așezată la intrarea în curtea bisericii. Înălțimea până la acoperiș este de 3,70 m clădită pe o suprafață de 9,00 mp.

Avea bisericii din Văleni era constituită din 12 hectare de pământ arabil situat lângă pădurea din fața satului Văleni. Acest pământ a fost dat de către stat în anul 1864 în folosul clerului. Biserica din Văleni nu a avut casă parohială.

În cimitirul bisericii din Văleni se afla mormântul lui Dimitrie Roșca Codreanu, fiul ctitorului bisericii, mort de ciumă în anul 1829, înmormântat drept strana mică (în partea de Nord), lângă peretele bisericii. Tot la biserica din Văleni se presupune ca a fost înropată și Fulvia fiica din flori a lui Gheorghe Roșca Codreanu, fiu al ctitorului bisericii și moștenitor al moșiei Văleni. Din păcate în urma incendiului care a mistuit biserica, cimitirul din jurul bisericii a fost distrus și el, cele două morminte nemaiputând fi distinse în prezent.

Din nefericire nu mai putem aduce înapoi aceste monumente, sperăm însă în reconstrucția unor biserici noi în cele două localități, iar aceste pagini să ne țină vie amintirea bisericilor dispărute.

Note:

1. „Dicționar geografic al județului Fălciu” de C. Chiriță, Iași : Petru C. Popovici, 1893.
2. Antonovici, Ioan - „Gheorghie și Neculai Roșca-Codreanu Fondatorii Liceului și Școlii-Profesionale de Fete din Bârlad”, Tipografia George V. Munteanu, Bârlad, 1908, p. 94-95.
3. Eparhia Hușilor, Parohia Viltotești, Dosar nr. 3 cuprinzând inventarierea bunurilor de valoare istorică, artistică și documentară a Bisericii filiale cu hramul „Sf. Gheorghe”.

Adulterul în Țările Române: unul dintre motivele de desfacere a legământului de căsătorie în Evul Mediu

Monica PÂNTEA

Atât dreptul civil cât și cel canonic au insistat în Evul Mediu asupra indisolubilității căsniciei însă, au existat, după cum ne consemnează materialul istoric, cupluri nefericite care au decis, în cele din urmă, să recurgă la procedura desfacerii legământului de căsătorie. Încă din cele mai vechi timpuri, în cadrul Bisericii ortodoxe, Sfânta Taină a căsătoriei era indisolubilă. Însă, anumite situații a determinat-o să accepte despărțirea unei căsnicii și libertatea recăsătorii celor divorțați.

Principalele motive acceptate pentru desfacerea unui legământ de căsătorie erau adulterul și, ca o consecință firească a legilor naturii, moartea¹. Oricare ar fi fost și alte motive, indiferent de gravitatea lor, în principiu, Biserica s-a împotrivit divorțului ținând la trăinicia și perenitatea căsătoriei sub cuvântul Domnului: „Ceea ce a împreunat Dumnezeu, omul să nu despartă”².

Indisolubilitatea căsătoriei s-a conturat pe baza învățăturilor prescrise de Biblie dar și pe tradiția clar conturată în scrierile patristice anterioare³. Una dintre primele referiri importante se regăsește în „Păstorul lui Herma” unde sunt punctate clar ideile principale ce cârmuiesc indisolubilitatea căsătoriei, astfel că: soțul nu trebuie să trăiască cu o soție adulteră din momentul când află acest lucru; el nu trebuie însă să se căsătorească pentru că ar deveni el însuși adulter, iar dacă soția se va pocăi e dator să o reprimească, însă pocăința nu poate fi acordată decât o singură dată⁴.

În timp ce textele *Vechiului și Noului Testament* prevedeau pedepsirea femeii pentru adulter și despărțirea de ea ca o permisiune și nu ca o obligație, în schimb Herma, iar după el ceilalți Părinți ai Bisericii, consideră repudierea soției ca o obligație și în nici un caz ca o permisiune⁵. Astfel în cele ce urmează voi avea în prim planul atenției referiri din cele mai vechi timpuri pe care unii dintre Părinții Bisericii le-au făcut cu privire la adulter.

Sfântul Iustin Martirul, în a doua „Apologie” extinde dreptul de despărțire de la bărbat la femeie, în acest sens prezentând un caz în care soția creștină a unui soț necreștin, din cauza vieții desfrânate a acestuia dar și a refuzului de a se îndrepta, are inițiativa de a se despărți de el „socotind o impietate de a se culca cu un bărbat împotriva legii naturale și care împotriva justiției, încerca să-și găsească prilejuri de plăcere în toate”⁶. Aceeași atitudine în ceea ce privește divorțul și adulterul ca singur motiv de divorț, s-au regăsit și în alte lucrări precum cele ale apologetului Atenagora, Atenianul, Teofil al Antiohiei, Clement, Origen și alți autori patristici.

Sfântul Vasile cel Mare, în scrierile sale din secolul al IV-lea nu a mai consacrat principiul egalității sexelor în ce privește vinovăția pentru desfrânare și adulter, el propovăduind cu orice preț salvarea căsătoriei. De altfel, pentru el nu au existat practic motive valabile de despărțire, admitând desfacerea doar prin acord mutual, în prezența mai multor martori, dacă ambii soți s-au hotărât să intre în monahism și conform învățaturii scripturistice, pentru adulter sau dacă ar fi piedică spre pietate, însă nu și în situații excepționale⁷.

Sfântul Ioan Gură de Aur pomind de la învățătura Sfântului Apostol Pavel, consacră egalitatea dintre femeie și bărbat și acceptă desfacerea căsătoriei numai în caz de adulter⁸.

Prezentând aceste aspecte se poate afirma faptul că, Biserica, a avut, de-a lungul timpului, de îndeplinit o misiune grea, aceea de a stabili o serie de norme noi care să guverneze desfacerea căsătoriei, în scopul evitării consecințelor grave de menținere pe tărâm religios, a căsătoriilor care nu-și mai puteau atinge scopul și care primejduiau viața fizică, morală și religioasă a soților⁹. Cu toate acestea, Biserica instituționalizând căsătoria, a guvernat-o în totalitate (facere și desfacere) stabilindu-i și regulile (prin contopirea religioasă și a juridicului), a inclus-o între Tainele ei, potențând, firește, componenta spirituală¹⁰.

Ținând cont de spiritul perioadei medievale, în cele ce urmează, voi evidenția că unul din cele mai grave motive de desfacere a legământului de căsătorie a fost considerat, atât de Biserica, cât și de instituția domniei, adulterul. Acesta a apărut concomitent cu instituția căsătoriei¹¹. Cu toate că termenul este neadecvat perioadei Evului Mediu prefer să-l folosesc din motiv „estetic”. Infrațiunea pe care o săvârșea unul dintre soți atunci când aveau o legătură extraconjugală era denumită în Țările Române extracarpative „preacurvie”. Forma cuvântului a rezultat dintr-un cuvânt slavon care ar însemna preaiubire¹².

Adulterul a fost socotit de către Biserica una din cele mai grave abateri de la prescripțiile „Sfintei Taine” a căsătoriei¹³. În aceeași măsură a fost condamnat adulterul și de către autoritatea laică¹⁴. Conform perspectivei ecleziastice penitența pentru adulter era destul de mare, nouă ani de post și 150 de închinăciuni pe zi¹⁵. Pedepsită era însă și intenția de adulter, lucru destul de evident în prevederile codurilor de legi bisericești („să nu dorești femeia aproapei tău” era un segment important al uneia dintre poruncile divine – leșirea 20,17): „Cine va gândi la muierea altuia sau muierea spre bărbatu, post 30 de dzile, închinăciuni 40 în dzi”.

Biserica, proclamând nunta drept taină însemnată și veghind la respectarea prevederilor canonice referitoare la însoțirile îngăduite, nu era în principal potrivnică despărțirilor. Un lucru important era acela că această instanță admitea divorțurile doar în cazurile în care erau invocate motive foarte serioase, mai cu seamă în rândurile elitelor sociale¹⁶. Astfel, în Letopisețul Cantacuzinesc, cronicarul muntean, își amintește că Nifon al II-lea, fost patriarh al Constantinopolului, nu a validat divorțul pronunțat de voievodul Radu cel Mare în cazul boierului Bogdan, pe care domnul l-a însurat cu sora sa Caplea. În asemenea condiții se înțelege reacția

vehementă, pe care o manifesta Nifon al II-lea, în fața unei despărțiri urmate de o căsătorie din rațiuni politice, socotindu-le abuzuri de neiertat ale domnului: „că pre soru-ta, care ai măritat după Bogdan, fără de lege, având el muiare cu lege și o au lăsat fără de nici o vină și au luat pe soru-ta, el iaste curvariu și soru-ta ca o preacurvă. Ce-i despartă și dă bărbatului muiarea sa și potoloște mânia lui Dumnezeu mai înainte, până ce nu se pornește pre voi”¹⁷.

Canonul nouă al Sfântului Vasile cel Mare spunea limpede: „Hotărârea Domnului că nu-i iaste iertat nimănu a se desface din căsătorie afară de motivul de adulter”¹⁸. Vreme de două secole după cazul mai sus menționat, mitropolitul Antim Ivireanul osândează, de altfel, adulterul: „Pentru cela ce cade în păcat cu muiarea ceia ce are bărbat, acela să chieamă preacurvariu. Așjiderea și muiarea carea va cădea în păcat cu altul, având ia bărbat, se chieamă preacurvarie”. Biserica nu-și schimbă discursul, incriminând adulterul, fiind al doilea păcat din sfera senzualității și a erotismului aflat sub interdicția scripturistică: („Să nu dorești casa aproapei tău; să nu dorești femeia aproapei tău, nici sluga lui, nici slujnica lui...” - Facerea 20, 17), cât și sexualitatea ilegitală.

În anul 1767, mitropolitul Grigore al Ungrovlahiei recapitula culpele, într-o dispoziție trimisă protopopului Tudor din județul Muscel, plasa Râul Doamnei, nedorite: „Să cerceteze și pentru curvii și preacurvii și de amestecările de sânge, de frate cu soră, de văr cu vară, de cumătri cu cumetre, de vor face curvii...”¹⁹.

Pentru a veghea la buna moralitate a comunității preoții erau cei care se ocupau în mare parte de astfel de cazuri. Ei aveau de altfel și dreptul de a cerceta cazurile de „curvie și precurvii” (adultere), precum și pe cele de incest sau viol, oprindu-i de la spovedit și împărțit pe cei vinovați²⁰.

Adulterul în Țările Române nu era un fenomen neglijat. De adulter putea fi acuzat atât bărbatul cât și femeia²¹. Exemple elocvente urmează să fie tratate în cele ce urmează. Mai întâi doreșc totuși să amintesc opinia lui Dimitrie Cantemir conform căreia adulterele se întâmplau foarte rar. Într-adevăr, sursele istorice privitoare la adulter sunt foarte rare, dar atâtă de câte dispun voi încerca să le valorific. Spre exemplu interesant pare a fi cazul din perioada domniei lui Bogdan Lăpușeanul când o femeie „s-a dat după alt bărbat”. Pentru această faptă femeia a trebuit să-și răscumpere capul. Astfel, a ajuns să-și vândă „casele sale dintr-un sat, zece ogoare, o jumătate dintr-un vad de moară și o jumătate de loc de grădină pentru suma de 240 de zloți tătărăști”²². Practica de „plată a capului” a fost des întâlnită nu numai la femei ci și la bărbați. Acest lucru îl arată prin simplitatea sa un act datat la 30 mai 1665 care arată faptul că boierul Ștefan Cerchez a intervenit cu 250 lei bătuiți pentru scoaterea de la temniță și răscumpărarea greșelii săvârșite de Aleviz bacalul²³. Un alt caz în care un bărbat a fost acuzat de adulter este cel care s-a întâmplat la Oleșești pe parcursul anului 1607. Un anume Ursul, din satul deja amintit, a fost prins în flagrant de către Ivan „de față cu femeia sa, anume Neagole, iubindu-se”. „Pentru marele păcat ce a păcătuțit” Ursul a fost siluit în cele din urmă să-și răscumpere capul, lucru de grabă achitat de fii săi care au vândut o parte din ocina lor cu 76 de taleri de argint lui Pavel Ureche²⁴. Întrucât din cele pățite în 1607 Ursul nu a tras învățăminte, în 1610 el a fost acuzat

încă o dată de adulter. Cu 60 de taleri și-a vândut partea sa de ocină aceluiși Pavel Ureche pentru că s-a încurcat cu femeia lui Simeon, feciorul lui Grama din Bălești²⁵.

Un alt caz interesant în care apare pusă în evidență „plata capului” este consemnat într-un document de epocă datat la 8 mai 1614. Acesta spune că, la acea vreme, un bărbat a fost nevoit „pentru a se mântui de femeia sa, pe nume Ghirva” să-și vândă partea sa de ocină cu 10 taleri de argint²⁶.

Pentru a fi desfăcut un legământ de căsătorie în Evul Mediu se pare că era nevoie ca bărbatul să-și salveze capul prin plata unei sume. Evident, în cel din urmă caz, nu pot ști ce l-a determinat pe bărbat să se despartă de femeia sa. Nu pot presupune, că ar fi fost vorba de adulter însă am considerat că faptul merită să fie amintit în acest punct. Cazuri similare voi mai releva pe parcursul tezei, însă reiau demersul inițial pentru a aminti că persoanele care comiteau delictul sexual (adulter) cu o altă persoană (altul, alta decât soțul sau soția) puteau plăti deșegubina* pentru a-și salva capul, cu alte cuvinte pentru a fi ispășiți de pedeapsa cu moartea.

Autoritatea juridică asupra unui spațiu era incredințată în Evul Mediu mai multor instanțe însă deșegubina era plătită, de obicei, deșegubinarilor, cei care erau adevărații apărători ai bunelor moravuri. În cazul în care cel vinovat de adulter nu-și plătea deșegubina era supus torturii, schingiuit sau pus în lanțuri până plata era efectuată. Deseori vinovatul, neplătindu-și „capul” era trimis la vornic, unde suma care trebuia să o plătească se mărea și dacă nici în fața acestora plata nu era efectuată, cazul era trimis domnului spre judecare, unde vinovatul putea primi pedeapsa capitală constând în tăierea capului²⁷. Ca exemplu la cele arătate mai sus, trebuie să menționez în continuare că Dimitrie Goia, mare vornic al Țării de Jos, a încasat la Huși în 1617, doar într-o singură zi, patru deșegubine „ce au dat oamenii, de bună voia lor, pentru greșelile lor”. Acestea din urmă sunt bineînțeles cazuri de abatere de la morala sexuală²⁸. Referitor la însărcinarea vornicilor din cele două Țări ale Moldovei (Țara de Sus și cea de Jos), trebuie menționat faptul că aceștia erau numiți în slujba de a căuta faptele de hoții, capete sparte, și alte gâlcevi și nu în ultimul rând cazurile de adulter. Aceștia puteau judeca, îndrepta, globi asemenea fapte după cum „iaste vechiu obicei al vornicilor”²⁹.

Dacă în cele prezentate mai sus am putut contura o imagine simplă în ceea ce privește adulterul ca motiv de dezlegare a legământului de căsătorie, în cele ce urmează, îmi voi continua demersul în același sens însă cu exemple care implică aspecte mult mai tragice din viața de zi cu zi a omului. Cu toate că este greu de imaginat cum de s-a ajuns la crima pentru o noapte de iubire, un asemenea episod a avut loc, nu în timpurile noastre, ci în 1609, atunci când Mariica din Oleșești „a tăiat capul bărbatului său, anume Văscan” pentru a se putea dăruia unui alt bărbat, anume „Burduban din Spăriești”³⁰.

Desfacerea legământului de căsătorie intervenea și în momentul în care soții cădeau în disgrăție unul față de celălalt, și dacă, în situația creată, intra în viața unuia dintre cei doi o altă persoană de care se îndrăgosteau. Pentru a fi evitat adulterul în acest caz, cei doi căutau să obțină cartea de despărțenie de la autoritățile competente. Întrucât evidențierea

acestora se va face într-un capitol special, în continuare voi pune în prim planul atenției o situație în care femeia unui boier a fost acuzată de adulter când a acceptat să fugă cu un altul. Grigore Ureche este cel care a surprins acest eveniment și-l povestește cu patimă. El arată că în timpul lui Bogdan al III-lea un boier pe nume Vasco s-a alăturat oștilor polone care intraseră în Moldova pentru represalii. Motivul acestei atitudini s-a datorat faptului că dorea să-l prindă „pe un alt Vasco ce i-au fostu luat muiarea”. Dorința, menționează cronicarul, și-a îndeplinit-o întrucât „pre vrăjmașul său curvariu încă l-au prinsu de l-au întâpat”³¹. După ce și-a atins scopul, boierul s-a reintors în Polonia pentru a scăpa nepedepsit. Aplicarea sancțiunilor în asemenea cazuri revenea, în perioada medievală atât Bisericii cât și autorităților laice. Biserica se implica cu precădere în pronunțarea cazurilor de „divorț” și avea dreptul de a stabili penitențele în cazurile de adulter întâlnite atât în lumea laică cât și cea clericală³².

Textul „Pravilei Ritorului Lucaci” precizează clar tratamentul care trebuia aplicat personalului clerical vinovat de păcatul adulterin. Membrii acestuia aveau parte de sancțiuni mult mai severe pe lângă penitențele aplicate în cazul laicilor. Spre exemplu, un diacon adulterin primea, pe lângă cei cinci ani de post, ca pedeapsă interzicerea de a mai putea deveni preot sau participa la cinul său. Aproximativ în aceeași situație se afla și preotul acuzat de adulter. El era obligat să renunțe la preoție și la cinul său. Trebuia să refuze serviciile liturgice, iar în situația în care continua să le săvârșească acestea erau puse sub incidența nulității³³. Dacă totuși un preot dorea să rămână în rândul bisericii era nevoit să se călugărească pentru a-și plânge păcatele³⁴. În cazul în care o preoteasă săvârșea adulter, preotul era pus în situația de a desface legământul de căsătorie pentru a rămâne în funcție, sau de a abandona această demnitate ecleziastică în cazul în care decidea să rămână cu adulterina³⁵.

Dacă la buna moralitate a enoriașilor vegheau preoții, și ei se aflau, de altfel, în veghe, pentru aceeași cauză, la protopopi. Aceștia din urmă, erau instalați câte doi în fiecare capitală de județ, și aveau, în secolul al XVIII-lea largi atribuții administrative. Se îngrijeau de buna stare a bisericilor, a preoților și a locuitorilor. Având competența judecătii minore asupra clerului, protopopii judecau după pravilă. Ei aveau obligația de a judeca și cazurile de incest, răpirile de fecioare sau conflictele legate de viața conjugală. Cei care erau vinovați puteau fi amendați cu o sumă de bani, această pedeapsă pecuniară purtând numele de gloabă³⁶. Tot de competența acestora mai depindeau și hirotonisirile, promovarea și rangurile ecleziastice, sfîntirea bisericilor, eliberarea de „răvașe”(carte_ nota mea) de cununie sau de despărțire³⁷.

De păcatul curviei, pe care singur îl recunoaște, a fost chinuit și preotul Barbu din Ilfov care este caterisit pentru păcatul ce l-a săvârșit. Acest păcat este dovedit și în cazul diaconului Filaret³⁸.

Procesul de divorț avea loc de obicei în mai multe etape și începea prin depunerea unei jalbe la catedrala mitropolitană³⁹. Nu voi insista aici asupra acestui aspect, pentru că urmează să se revină într-un viitor capitol al lucrării despre etapele unui proces de despărțire. Totuși se impune să amintesc faptul că din

momentul în care au fost înființate consiliile ecleziastice conduse de mitropolit, au fost alcătuite condicii speciale, scrise de logofeții cancelariei, care dețineau informații referitoare la problemele celor căsătoriți⁴⁰. Acestea ajută astăzi, pe de o parte, la depistarea cazurilor de conflict din sânul unei familii terminate cu despărțirea, iar pe de altă parte la aflarea adevăratelor motive care au dus la dezbinarea familiilor. Cărțile de despărțenie, rămân totuși cele care m-au informat cu precădere despre situația conflictuală dintre membrii aceleiași familii terminată cu despărțirea părților implicate. Ele au început să devină numeroase și regulate abia cu 1740, dată care poate fi pusă în legătură cu creșterea numărului celorlalte documente, cu conștientizarea importanței documentului scris și cu implicarea autorităților laice și religioase în ținerea regulată a arhivelor⁴¹.

Cu toate că Biserica în calitate de „instituție moralizatoare” a încercat să controleze sexualitatea enoriașilor prin prescrierea zilelor permise actului sexual, legăturile extraconjugale nu au putut fi stopate⁴². Desfrâu, pe baza căruia episcopul putea emite cartea de despărțire, nu a putut fi stăvilit în scopul nedestrămării legământurilor de căsătorie. Un exemplu elocvent în acest sens este cel ce s-a petrecut în anul 1765. Ion Cojocar, din mahalaua Gorganului, și-a acuzat soția de adulter după ce a petrecut lângă dânsa 13 ani din viață. În primă instanță, femeia a respins cu vehemență acuzațiile soțului pe motiv că nu sunt întemeiate, ci doar menite să facă „năpastă”. Că ea a mințit la proces o dovedește sentința finală care arată că „straja domnească s-au întâmpnat de au prins pe Trandafira, într-o casă pe Podul Calicilor, noaptea la patru ceasuri, fiind cu doi neguțatori⁴³. În cele din urmă, cazul s-a finalizat prin pronunțarea despărțirii celor doi soți.

Imaginea imprudenței adulterului o întâlnim și la data de 3 mai 1772 unde o carte de despărțire a fost dată de mitropolit, despărțindu-se astfel postelnicul Dumitrache de soția sa Zamfira, fata popii Opris. Această femeie a prins dragoste de altul începând a urî pe soțul ei, l-a părăsit iar în cele din urmă s-a întâmpnat de a „fugit cu acel ibovnic al ei, afară din hotarul țării”, căzând în vina adulterului. Trădarea legământului conjugal a fost dublat de furt, întrucât soția adulterină i-a luat „talerii o mie cu bani și cu alte lucruri”, a cerut dreptate după pravilă: astfel „casnicii se vor despărți de femeile sale pentru preacurvie și este datu bărbatului să-și lase muiera când o va găsi făcând preacurvie”. Înfățișându-ne astfel acest caz, cartea de despărțire a fost iscălită de către mitropolit, carte care a fost scrisă în condica Sfintei Mitropolii⁴⁴.

Dacă în rândurile de mai sus am putut ilustra faptul că în mare parte slujitorii bisericii erau cei care se ocupau de controlul sexualității enoriașilor, în rândurile ce urmează voi avea în vedere un caz în care domnul preia rolul de control asupra sexualității. Vodă Alexandru Ipsilanti s-a ocupat nu doar de administrația bisericească ci și de judecarea cazurilor de adulter, care a fost reformată prin hotărârea sa. Acest fapt este descris de un act din 1797 când Nectarie, episcopul de Râmnic, prin anafora de la 4 mai, a raportat domnului pricina lui Neculai din Craiova, cercetată la Divan. Cercetându-se vina femeii acestuia din urmă, după Pravilă, s-a găsit stipulat faptul că „mugieră ce a făcut preacurvie, nu numai că-și va pierde zestrea,

dar și darurile ce le-a primit de la bărbat neavând dreptul a cere de la acesta, măcar cât de puțin pentru hrană”. În astfel de condiții s-a găsit călea ca cei doi soți să fie despărțiți unul de altul. Vodă a dat poruncă caimacanului Ion Caragea, să trimită acea femeie, care a preacurvit, la o mănăstire de maici unde va avea să-și plângă păcatele. Iar dacă nu va fi chip ca această femeie să se „înțeleptească și va fi tot în năravurile ei” atunci episcopul de Râmnic să recurgă la eliberarea unei cărți de despărțenie⁴⁵.

Închei aici scurtul meu demers în ceea ce privește despărțirea provocată de adulter, nu înainte însă de a sublinia câteva idei edificatoare. În perioada Evului Mediu, adulterul comis în interiorul casei și în patul comun dădea dreptul soțului de a-și ucide soția și amantul fără să fie pedepsit. În afara casei, el nu putea decât să ceară despărțirea, prin depunerea unei jalbe la mitropolie, și să obțină, ca o compensație, zestrea⁴⁶.

Rigurozitatea în pedepsirea adulterului se poate observa și în timpurile moderne, fapt clar ilustrat, într-unul dintre cele mai importante coduri de legi, Codului Calimach. Acest cod prevede pentru femeia vinovată de adulter, să fie închisă la mănăstire, iar dacă se întâmplă să aibă și copii, zestrea să îi rămână soțului⁴⁷.

În altă ordine de idei, de reținut rămâne faptul că, atât femeia cât și bărbatul trebuiau să-și răscumpere capul în cazul în care se întâmplă să fie acuzați de adulter. La fel se întâmplă și în cazul clericilor care primeau și alte pedepse.

Note:

- Roxana Maria –Trif, *Desfacerea căsătoriei prin divorț și partajul bunurilor comune ale soților*, teză de doctorat, București, Editura Hamangiu, 2007, p. 22.
- Ibidem*, pp. 22-23.
- Ibidem*, p.23.
- Ibidem*, p.23.
- Ibidem*, p.23.
- Ibidem*, p.23.
- Ibidem*, p.23.
- Ibidem*, p.25.
- Ibidem*, p.25.
- Dan Horia Mazilu, *Lege și fărădelege în lumea românească veche*, Iași, Editura Polirom, 2006, p.361.
- Liviu Pilat, *O privire asupra relațiilor adulterine în Moldova secolelor XVI-XVIII*, Extras, „Analele Științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, Istorie”, tom. XLIV-XLV, 1998-1999, p. 6.
- Ibidem*.
- Ștefan Lemny, *Sensibilitate și istorie în secolul XVII românesc*, București, Editura Meridiane, 1990, p.99.
- Liviu Pilat, *art. cit.*, p.7.
- Pravila ritorului Lucaci*, text stabilit, studiu introductiv și indice de I. Rizescu, București, Editura Academiei Române, 1971, p. 165.
- Dan Horia Mazilu, *Voievodul dincolo de sala tronului. Scene din viața privată*, Iași, Editura Polirom, 2003, p. 423.
- Ibidem*.
- Ibidem*.
- Nicolae Iorga, *Studii și documente privitoare la istoria românilor*, vol. VII, București, Editura Socec, 1904, p. 53-54.
- Iolanda Țighilii, *Între diavol și bunul Dumnezeu. Cler și cultură în Principatele dunărene (1600-1774)*, București, Editura

Paideia, 2002, p. 43.

- Carte Românească de Învățătură*, ediție critică de Andrei Rădulescu, București, Editura Academiei, 1961, p. 110, glava 16:1.
 - Documente privind istoria României*, A., Moldova, veacul XVI, vol. II (1551-1570), București, Editura Academiei, 1951, p. 224 (în continuare se va cita **D.I.R.**).
 - Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, Iași, Editura „Dosoftei”, 2000, pp. 81-82, nr. 84.
 - D.I.R.**, A., Moldova, veacul XVII, vol. II (1606-1610), București, Editura Academiei, 1953, p. 80, nr. 92.
 - Ioan Antonovici, *Documente bărlădene*, vol. IV, Bărlad, 1924, p. 48, nr. XXV.
 - D.I.R.**, A., Moldova, veacul XVII, vol. III (1611-1615), București, Editura Academiei, 1954, p. 170, nr. 26.
- Pentru început, cuvântul deșegubină a însemnat pierderea de suflet, moarte de om. În secolul al XV-lea a însemnat faptă, infracțiune. În secolul al XVI-lea și-a modificat denumirea (deșegubină, șugubină), cât și conținutul pentru că în loc de faptă a început să însemne pedeapsă. Aceasta cuprindea pedepse nu numai pentru omor sau furt dar și pentru infracțiune de la morala sexuală (*Instituții feudale în Țările Române. Dicționar*, coord. Ovid Sachelarie și Nicolae Stoicescu, București, Editura Academiei Române, 1988, p. 180, voce: deșegubină).
- Călători străini despre Țările Române*, vol. II, îngrijit de Maria Holban, București, Editura Științifică, 1970, p. 361.
 - D.I.R.**, A., Moldova, veacul XVII, vol. IV (1616-1620), București, Editura Academiei Române, 1956, p. 165, nr. 203.
 - N. Iorga, *Studii și documente cu privire la Istoria românilor*, vol. V, partea I, București, Editura Ministerului de Instrucție, 1903, p. 358.
 - D.I.R.**, A, Moldova, veacul XVII, vol. II (1606-1610), București, Editura Academiei Republicii Populare Române, p. 224, nr. 297.
 - Grigore Ureche, *Letopisețul Țării Moldovei*, text stabilit de Petre P. Panaitescu, prefață și note de Gh. Popp, București, Editura Tineretului, 1967, p. 99.
 - Liviu Pilat, *art. cit.*, p. 9.
 - Pravila ritorului...*, pp. 162-163.
 - Ibidem*.
 - Ibidem*.
 - Iolanda Țighilii, *op. cit.* p. 47.
 - Ibidem*.
 - Ibidem*.
 - Constanța Ghițulescu, *În șalvari și cu ișlic. Biserica, sexualitate, căsătorie și divorț în Țara Românească a secolului al XVIII-lea*, București, Editura Humanitas, 2004, p. 249.
 - Ibidem*.
 - Ibidem*.
 - Ibidem*, p. 279.
 - Ștefan Lemny, *op. cit.*, p. 100.
 - Dumitru Stănescu, *Viața religioasă la români și influența ei asupra vieții publice*, Editura Tipografia cărților Bisericești, București, 1906, pp. 396-398.
 - V. A. Urechia, *Istoria românilor*, tomul VII, București, Tipografia și Fonderia de litere Thoma Banlescu, 1894, p. 24.
 - Îndreptarea legii...*, p. 234, glava: 241.
 - Codul Calimach*, ediție critică, Editura Academiei, 1958, p. 107.

Considerații generale privind cerchezii

Ciprian-Gică TODERAȘCU

Originea. Considerați de Dimitrie Cantemir "cea mai nobilă nație între popoarele scithice", precum și "cei mai frumoși dintre popoarele orientale", cerchezii sau circazienii sunt urmașii "kerketami"-lor, popor antic cunoscut atât de către greci cât și de către romani². Din punct de vedere geografic, aceștia au locuit mai întâi în Caucazul de vest și peninsula Crimeea³, după care s-au stabilit între Marea Neagră și Marea Caspică⁴, mai precis în Caucazul de nord, zonă foarte plastic descrisă de către Dora D'Istria: "Fără îndoială că în mijlocul acestor munți sublimi se găsește zăpadă veșnică și stânci sterile în care se ascund urși, lupi, șacali și păsări de pradă de toate soiurile. Dar la nord colinele produc grâu în abundență și caii circasieni rătăcesc prin pășuni grase, pe când la sud se dezvoltă splendoare fără seamăn a vegetației asiatică. Pe pantele de la răsărit, apus și miazăzi se văd crescând cireși, lauri, cedri," etc.⁵.

În regiunea Caucazului de nord, unde îi putem întâlni și astăzi, cerchezii au sosit în secolul al V-lea î.Hr., când au întemeiat așezarea Gorgippa (azi Anapa) situată pe malul Mării Negre⁶. De-a lungul **țărului nord-estic al Mării Negre și în zonelor limitrofe acestuia, până la Marea Caspică, aveau să se extindă le-a lungul istoriei lor⁷. Încercând a trasa limitele teritoriului ocupat de ei, se observă faptul că spațiul lor a fost cuprins între strâmtoarea Kerch și Marea Neagră** (la vest), Marea Caspică (la est), granița Georgiei, cea a Migrelei și munții Caucaz (la sud), râurile Kuban și Terek (la nord)⁸. Spațiul întins al cerchezilor a fost transformat, de-a lungul istoriei într-o "arenă de luptă a multor popoare"⁹. A fost asemenea teritoriului principatelor noastre, o "zonă tampon", dar nu între Imperiul Otoman, Polonia, Imperiul Habsburgic și cel Rus, ci între Imperiul Persan, Imperiul Otoman și cel Rus. Interesele acestor puteri se încrucișau în zona Caucazului de nord motiv pentru care, spre deosebire de teritoriul Țărilor Române care nu a fost ocupat în întregime vreodată și care a fost bine protejat de politica domnilor români, pământul cerchezilor s-a aflat multă vreme sub ocupația mongolilor, cazacilor, tătarilor, turcilor și în final a rușilor¹⁰. Acestora, rând pe rând, au trebuit cerchezii să le ofere tribut în schimbul păstrării autonomiei interne. Libertatea de a se auto-administra nu a durat mult, întrucât din lipsa resurselor necesare plății haraciului, teritoriul le-a fost ocupat. Primii care le-au călcat spațiul au fost mongolii. Tătarii și otomanii le-au transformat spațiul într-o zonă de asalt împotriva cazacilor și a rușilor, iar rușii într-o "fortăreață" ale cărei arme erau îndreptate spre Constantinopol și Crimeea¹¹. Prin urmare, zona lor a fost "teatru de război", un "zid de apărare" al hanilor tătari și sultanilor otomani contra rușilor, dar nu la fel de puternic precum cel ridicat de Țărilor Române la granița dintre creștini și otomani¹², iar mai apoi o "poartă" a rușilor spre Marea Neagră și Crimeea¹³.

Interacțiunea cu popoarele vecine. O dată cu mileniul I î.Hr. cerchezii au luat contact cu coloniile grecești de pe malul Mării Negre¹⁴. Prin intermediul acestora au cunoscut lumea mediteraneană de la care au împrumutat multe obiceiuri¹⁵. Într-un teritoriu mereu supus invaziilor, cum a fost cel a cerchezilor, a fost aproape imposibil pentru aceștia să-și creeze o istorie scrisă. Dat fiind acest fapt, trecutul lor până în secolul al XVIII-lea ne este cunoscut grație surselor grecești, romane, bizantine, slave, persane și otomane. Izvoarele acestor neamuri arată că locuitorii Caucazului de nord trebuie lăudați. Pentru calitățile lor militare și pentru aspectul fizic, cerchezii au fost renumiți în întreg Orientul în Evul Mediu.

În această epocă de mijloc s-a înregistrat, de altfel, perioada cea mai interesantă din întreaga lor evoluție istorică, întrucât au trebuit să facă față, asemenea românilor, pe plan politic și militar, puterii padișahului și a populațiilor vecine. Bunăoară, încă din secolul al XIII-lea, cerchezii au pătruns în sfera **de influență a ivirilor care i-au cucerit. În secolul al XIV-lea, Hoarda de Aur a fost cea căreia au trebuit să i se supună¹⁶. Relațiile cerchezilor cu Timur Lenk se pare că nu au fost prea bune. După cucerirea Azovului acesta s-a îndreptat spre Cuban. Drumul său a fost însă anevoios din cauza faptului că cerchezii incendiaseră pășunile dintre Azov și Cuban¹⁷. Sub dominația străină cerchezii au rămas până în 1424 când și-au recâștigat libertatea. Perioada de a acționa după propria lor voință și dorință nu avea să dureze prea mult nici de această dată, dar atât cât va fi ținut, cerchezii și-au văzut în mod pașnic de trai. Ei s-au angajat în relații comerciale și politice cu genevezii și venețienii,**

care aveau colonii pe malul Mării Negre¹⁸. Cu rușii, vecinii lor din nord, au început de asemenea colaborarea¹⁹.

Bunele relații cu statele vecine și coloniile de la malul Mării Negre s-au impus în condițiile în care noi popoare se înscriaseră la obținerea titlului de mare putere, anume cel rus și cel otoman. Primul, a dat o lovitură grea Hoardei de Aur învingând-o, în 1380, pe câmpia de la Culicovo²⁰. Ce de-al doilea, venea din lumea orientală cu o direcție precisă, zona europeană. Încă din secolul al XV-lea, alături de tătarii crâmleni²¹, otomanii își făcuseră un obicei din a ataca pământurile cerchezilor trecându-le prin "foc și sabie"²². Evenimentele repetate i-au determinat pe cerchezi să ceară ajutorul rușilor. Aceștia, având interese geopolitice în Caucaz, au acceptat să se implice în rezolvarea problemelor interne sau externe cu care se confruntau cerchezii. La mijlocul secolului al XVI-lea, pentru a se infiltra în zona Caucazului de nord și spre a se apropia de sfera de influență a altor două state suverane, Imperiul Otoman și cel Persan, reprezentanții moscoviți aveau să-l câștige de partea lor foarte ușor pe prințul cerchez Temriuk. Acesta, în ideea de a-și elimina adversarii care nutreau la conducerea triburilor cercheze, a considerat că este bine să devină vasalul Moscovei²³.

La 21 noiembrie 1561, după moartea primei sale soții, Anastasia, Ivan al IV-lea, țarul Rusiei între 1547-1584, a făcut cel dintâi pas de apropiere dintre ruși și cerchezi întrucât s-a căsătorit cu fiica prințului cerchez Temriuk²⁴, Kuciney, care înainte de nuntă a fost botezată de mitropolitul Macarie cu numele de Maria²⁵. După această înrudire, Ivan al IV-lea a pus la dispoziția lui Temriuk un detașament de 500 de ostași cu ajutorul cărora prințul și-a supus rivalii și s-a protejat de Hanatul Crimeei, căruia erau tributari cerchezii. Totodată, a construit fortul Tersk de pe râul Terek în scopul protejării și creștinării acestora, evident, în dorința expansiunii teritoriale²⁶. Ca urmare a activității crescânde a Moscovei în Caucazul de nord, la finele secolului al XVI-lea și prima parte a secolului următor, Poarta și-a îndreptat atenția către această zonă. Interesele strategice îi erau amenințate de raidurile cazacilor de pe Don care au întrerupt căile de comunicație cu fortul otoman Azov (Azak) și de politica guvernatorilor militari ruși de la Astrahan care nu permiteau o călătorie sigură a pelerinilor musulmani din hanatele Asiei Centrale către Mecca. Expansiunea Moscovei spre sud a pus, așadar, în pericol legăturile Porții cu posesiunile sale noi cucerite pe țărmul vestic al Mării Caspice și a amenințat cu pierderea controlului Crimeei asupra unor părți din Caucazul de Nord și asupra supușilor săi. În aceste condiții, Poarta a "reînviat" planul de a trimite o forță expediționară pentru a construi un canal care să lege Donul și Volga²⁷.

Concomitent, ea a solicitat implicarea Țărilor Române în restabilirea ordinii în est. Vasile Lupu primise poruncă, bunăoară, în 1637, din partea sultanului Murad al IV-lea, să obțină informații sigure în legătură cu tulburările din Hanatul Crimeei și să intensifice pregătirile cu privire la aplanarea viitoarelor conflicte militare din zonă²⁸. Participarea Moldovei la restabilirea liniștii pe care cazacii și rușii o tulburaseră în Hanatul Crimeei²⁹, stat vasal Imperiului Otoman³⁰, s-a produs abia în 1641³¹. Acest moment nu poate fi socotit drept cel dintâi contact al românilor cu cerchezii, populație tributară tătarilor. Legăturile cu acest neam caucazian fuseseră stabilite încă din vremea domniei lui Pentru Schiopul (1582-1591)³² sau poate și mai devreme, din vremea domniei lui Ștefan cel Mare (1457-1504)³³.

La sfârșitul secolului al XVI-lea și începutul secolului următor, legăturile cu aceștia aveau să devină însă mai strânse de vreme ce fii de domni moldoveni crescuți pe malurile Bosforului, drept garanție pentru fidelitatea părintelui lor față de padișah, învățați cu gusturi țarigrădene, au adus în Țările Române femei cercheze cu care s-au căsătorit și compatrioți de ai lor pe care i-au propulsat pe scara ierarhiei sociale implicându-i astfel în politică³⁴. Asupra acestora nu vom stăruii cu analiza aici, ci în capitolele următoare unde vom arăta rolul pe care l-au jucat în Țara Moldovei la sfârșitul secolului al XVI-lea și pe tot parcursul secolului următor.

Numele. Termenul cu care s-au autodenumit cerchezii este cel de adigheeni³⁵. Această denumire a fost înlocuită treptat cu cea de cerchezi întrucât poporul caucazian, după cum deja știm de mai sus, nu și-a dezvoltat o istoriografie proprie. Cel dintâi termen este de neîntâlnit în literatura de specialitate europeană. În locul lui s-a preferat cognomenul

de cerchezi. Înțelesul acestui nume este încă neclar, fiindcă nu se știe precis ce popor, din cele care au interacționat cu cerchezii, i-a denumit astfel. Se consideră, spre exemplu, că acest "neam mărunț"³⁶ din Caucaz ar fi primit numele încă din antichitate de la greci. Termenul folosit de aceștia în definirea nativilor era "черкесам"³⁷. De asemenea, se socotește că astfel i-au denumit turcii pentru a-i deosebi de restul popoarelor din Caucaz, cognomenul derivând din cuvântul turc "cherkess"³⁸. Sensul acestui cuvânt în turcă este de "hoț", "tălhar" sau "asasin"³⁹. Care va fi fost motivul pentru care turcii i-au denumit astfel e greu de precizat, de vreme ce, în lumea otomană, a existat un adevărat mit în privința cerchezilor, referirile la această seminție făcându-se mereu la superlativ⁴⁰. Perșii, ca și turcii sau grecii, au utilizat același nume pentru populația din Caucaz, numai că, în limba lor, cuvântul cerchez are o cu totul altă semnificație. "Tcher" în limba persană înseamnă "luptător", iar "kes" înseamnă "cineva"⁴¹. Înțelesul cuvântului cerchez din limba persană se potrivește, cred, cel mai bine ocupațiilor principale ale cerchezilor. Locuitorii ai Caucazului de nord, aceștia au fost într-adevăr renumiți luptători⁴², des folosiți în trupele de mercenari din întreg Orientul⁴³.

Rușii i-au numit pe locuitorii din zona cuprinsă între Marea Neagră și Marea Caspică tot cerchezi. Spre a-i deosebi însă de cazacii circazieni, locuitorii de pe fluviul Doneț, ei le-au spus "cerchezi paetorigici"⁴⁴. Asemenea situației din în cadrul Țărilor Române, în Rusiei etnonimul „cerchez” s-a transformat cu timpul în patronim, urmașii lui Temriuc Ildarov primind numele de Cherkassky, datorită originii lor etnice. În ceea ce privește cuvântul „cerchez” întâlnit în Țara Moldovei și cea a Valahiei trebuie reținut că acesta a fost atribuit nu numai populației venite din Caucaz, ci și grecilor⁴⁵. Despre cei din urmă sperăm să avem puterea să vorbim într-un alt studiu.

Imaginea cerchezilor în lumina izvoarelor scrise. În celebrul său izvor narativ "De neamul moldovenilor", Miron Costin i-a lăudat pe cerchezi pentru virtuțile lor militare asemănătoare cu cele ale vechilor romani⁴⁶. Dimitrie Cantemir, la rândul său, a scris despre cerchezi numai cuvinte de laudă arătându-i pe aceștia drept "cei mai frumoși dintre popoarele orientale"⁴⁷. Mustafa Ali Mehmed, a notat în scrierea sa *Istoria turcilor* că frumusețea și bărbăția cerchezilor le-a oferit acestora posibilitatea de a fi preferații sultanilor în gărzile palatului de la Constantinopol⁴⁸. Ceea ce pare a fi contribuit, însă, cel mai mult la faima Circaziei în întreg Orientul a fost, așa cum de altfel am mai arătat pe parcursul capitolului de față, frumusețea femeilor și modul în care acestea erau educate⁴⁹. La cerchezi, scria Dimitrie Cantemir, "femeile sunt considerate nobile dacă au degetele subțiri și picioarele mici. Îndată ce o fată împlinește vârsta de șapte ani, o încing cu un cerc de fier, patru pene în cinci degete de lat, iar picioarele i le strâng în papuci de lemn. Corectând în acest mod imperfecțiunile naturii se modelau niște făpturi care întruchipau idealul de frumusețe orientală"⁵⁰. Aceste tinere, "capabile de instrucție, cu aptitudini artistice excelente erau foarte modeste (fiind educate într-un spirit aspru, aproape spartan)"⁵¹. Contrar acestor descrieri a fost Baronul de Tott care, în memoriile sale privindu-i pe turci și tătari, a fost mai obiectiv apreciind că "Ideea care o atribuie unei frumoase sclave din Georgia sau Circazia se reduce deci la aceea că sclavele din Turcia care se bucură de puțină frumusețe, sunt cu siguranță georgiene sau circaziene, iar aceasta nu dovedește deloc că trebuie să fie cu orice preț frumoase"⁵².

O dovadă că cerchezii aveau un renume bun și beneficiau de încredere la celelalte popoare vecine din Orient, se datorează hanilor din Crimeea care își trimiteau fiii la cerchezi, imediat după naștere, pentru a fi crescuți și educați acolo⁵³. Țara cerchezilor era pentru tătari, în aceste condiții, o școală unde se putea învăța arta militară și buna purtare⁵⁴.

Dincolo de toate, ceea ce-i caracteriza cel mai bine pe cerchezi, spune Motraye, era ospitalitatea. Aceasta era "articolul cel mai important din religiunea lor, sau mai bine zis a religiunilor lor, căci sunt mai multe. Cei care sunt aproape de moscoviți sunt creștini; cei mai apropiați de tătari și persani sunt mahomedani, iar restul, care locuiesc în mijlocul țării, sunt păgâni, sau mai bine spus păgâni sunt cu toții; căci cei dintâi nu fac decât să amestece câteva părți din cultul moscovit sau mahomedan în ceremoniile lor păgâne, și ei n-au împrumutat decât foarte puțin sau deloc din învățăturile creștine"⁵⁵. În ceea ce privește cultul pe care îl venerau cerchezii este o întregă dispută istoriografică⁵⁶. Deși acest aspect nu constituie obiectivul lucrării de față, cred că este necesar menționarea faptului că ușurința cu care s-au convertit la creștinism femeile cercheze devenite soții de "principi creștini",

evidențiază tocmai faptul că această populație nu era străină de învățăturile creștine. Pe acestea le vor fi înțeles cel mai bine în Țările Române unde, ajungând să "guste" din adevărata aromă a evlaviei ortodoxe, devin ctitori de biserici și mănăstiri. Cum se vor fi stat lucrurile cu adevărat vom afla mai târziu întrucât, în cele ce urmează, va fi vorba despre venirea cerchezilor în Țara Moldovei și rolul politic jucat de aceștia în cadrul instituțiilor.

Note:

1. Dimitrie Cantemir, *Istoria Imperiului Ottomanu*, vol. I, traducere de I. Hodosiu, București, 1876, p. 179.
2. A. Победоносцев, *Черкесия*, Moscova, 1940, p. 19. Geograful antic Skilax Corianski i-a numit pe strămoșii cerchezilor "керкетами".
3. *Ibidem*.
4. Miron Costin, *De neamul moldovenilor*, în idem, *Opere*, ediție critică de P. P. Panaitescu, București, 1984, p. 270.
5. Dora D'Istria, *Les femmes en Orient*, vol. II, *La Russie*, Zurich, Meyer & Zeller Editeurs, 1860, p. 310. Autoarea, pe numele ei adevărat Elena Ghica (1828-1888), descrie teritoriul cerchezilor astfel: „Sans doute on trouve au centre de ces monts sublimes des glaces éternelles et des rochers stériles, où se cachent les ours, les loups, les chacals, les argalis et les oiseaux de proie de toute espèce. Mais, au nord, les collines produisent le blé en abondance et les chevaux circassiens errant dans de gras pasturages, tandis qu'au midi se développe la splendeur sans égale de la végétation asiatique. Les pentes de l'est, de l'ouest et du sud voient grandir les cypress, les saviniers, les pêcheurs, les potiers,” etc.
6. Edmund Spencer, *Turkey, Russia, the Black Sea, and Circassia*, London, R. Clay Printer, 1855, p. 296. Autorul arată că după ce treci de râul Kuban pășești pe tărâm cerchez, Anapa fiind cel dintâi port al Circassiei.
7. Paul B. Henze, *Circassians in History*, p. 1. Articolul a fost alcătuit pe baza observațiilor făcute la o conferință despre **Circassia susținută la Washington DC., la data de 21 mai 2007**.
8. *Circassia and the circassians*, în „*The Penny Magazine*”, vol. VII, nr. 387, 1838, p. 137.
9. A. Победоносцев, *op. cit.*, p. 19. Pentru cucerirea Caucazului s-au luptat nu numai turcii, rușii și persanii, ci și mongolii, romanii, bizantinii, iraniienii, cazacii și tătarii.
10. *Ibidem*, p. 20. Faptul a dus la infiltrarea printre cerchezi a unor populații de origini diferite.
11. Ștefan Andreescu, *Principatul Migreliei și Poarta Otomană: raporturi politice și comerciale (prima jumătate a secolului al XVII-lea)*, în "Studii și Material de Istorie Medie", vol. XXIII, 2005, pp. 195-202. Se poate înțelege limpede, din ceea ce a scris autorul, că la nord de Migrelia și Georgia Imperiului Otoman și cel Persan nu îndrăzneau să calce.
12. Ștefan S. Gorovei, *Petru Rareș (1527-1538; 1541-1546)*, Editura Militară, București, 1982, p. 20.
13. Michael Khodarkovsky, *Of Christianity, Enlightenment, and Colonialism: Russia in the North Caucasus, 1550-1800*, în „*The Journal of Modern History*”, 71/2, 1999, University of Chicago, p. 1.
14. Paul B. Henze, *op. cit.*, p. 1.
15. A. Победоносцев, *op. cit.*, p. 19. Spre exemplu, din punct de vedere religios, cerchezii s-au închinat la început aceluiași divinități ca și grecii.
16. B. D. Grecov, A. I. Iacubovschi, *Hoarda de Aur și decăderea ei*, București, 1953, p. 273.
17. *Ibidem*, pp. 181-182 și 351. Drept pedeapsă pentru cerchezi, Timur Lenk a ordonat ca cerchezii să fie trecuți prin "ascuțișul sabiei și întregul lor Uluș să fie pustii".
18. A. Победоносцев, *op. cit.*, p. 20. În a doua jumătate a secolului al XIII-lea, pe malul Mării Negre s-au stabilit negustorii genovezi care s-au implicat în relații comerciale importante cu cerchezii. Aceștia au avut o influență decisivă în dezvoltarea cultural și istorică a cerchezilor având în vedere că drumul ce lega Circazia de Abhazia se afla sub influența economiei genoveze. La începutul secolului al XVI-lea influența genovezilor în zona Caucazului a scăzut deoarece pe „arena istoriei” apare Hanatul Crimeei care se afla sub influența Imperiului Otoman și care în secolul al XVI-lea controla Marea Neagră.
19. *Ibidem*. Primele legături ale rușilor cu cerchezii au fost în perioada Rusiei Kievene, când țarul rus Igor obișnuia să treacă pe malul Mării Caspice spre Imperiul Bizantin. După moartea acestuia, băiatul lui a distrus câteva din satele cerchezilor din Caucaz.
20. B. D. Grecov, A. I. Iacubovschi, *op. cit.*, p. 350. **A fost înfrângerea în urma căreia a început decăderea Hoardei de Aur.**

21. Sorin Iftimi, *Un model cultural oriental: Soțiile circaziene ale domnilor români (secolele XVI-XVII)*, în volumul *De potestate. Semne și expresii ale puterii în Evul Mediu românesc*, studii și articole de Dumitru Năstase, Ștefan S. Gorovei, Benoît Joudiou, Sorin Iftimi, Maria Magdalena Székely, Petronel Zahariuc, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2006, p. 317.
22. Oltea I. Nistor, *O circaziană pe tronul Moldovei*, Cernăuți, 1928, p. 5. A se vedea și Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 184. În 1484 turcii conduși de Baiazid au invadat Circazia din cauza faptului că cerchezii au aprovizionat armatele egiptene cu mercenari cerchezi în timpul conflictului pe care aceștia l-au purtat cu otomanii.
23. Maurren Perrie, *The Cambridge history of Russia*, vol. I, *From Early Rus' to 1689*, Cambridge University Press, 2006, p. 324. În schimbul serviciilor prestate față de Moscova Temriuk a așteptat ajutorul Moscovei împotriva atacurilor Kumyk-ilor și împotriva prinților rivali lui. În termeni tradiționali, Temriuk era un „kunak” pentru Ivan al IV-lea, adică un oaspete prețios, prieten și aliat. În orice caz, din punctul de vedere al Moscovei, relația dintre țar și Temriuk era aceea dintre supus și conducător (vasal-suzeran).
24. Isabel de Madariaga, *Ivan the Terrible*, Yale University Press, 2006, pp. 147 și 181. Fiul acestui prinț cerchez, Salmuk, a fost convins de către Ivan al IV-lea să se convertească și el la creștinism. Botezat Mihail, acesta a primit numele Cherkassky datorită originii sale. Vezi și Maurren Perrie, *The image of Ivan the Terrible in Russian folklore*, Cambridge University Press, 2002, pp. 72-73. Folclorul rusesc face o confuzie legată de originea etnică a prinților cerchezi considerându-i tătari. În alte texte acești prinți nu au fost considerați nici cerchezi nici tătari (crimeeni), ci polonezi sau lituanieni.
25. Henri Troyat, *Ivan cel Groaznic*, traducere de Sanda Grigoriu, București, Editura Humanitas, 1993, p. 98. Chiar dacă circaziana era o femeie frumoasă, se pare că alegerea făcută de țar nu a fost cea mai bună întrucât, încă de a doua zi, după încheierea căsătoriei, el și-a regretat alegerea. Cu toate că aceasta i-a dăruit țarului un fiu, pe nume Vasilie, țarina s-a dovedit a fi analfabetă, răzbuunătoare, barbară, într-un cuvânt o femeie care nu-și putea uita tribul. La 1 septembrie 1569, la vârsta de 25 de ani țarina Maria a murit otrăvită. A se vedea și David Warnes, *Cronica țărilor ruși. Prezentarea conducătorilor Rusiei imperiale domnie după domnie*, traducere de Lidia Șendrea, Editura M. A. S. T., 2001, p. 44.
26. Michael Khodarkovsky, *op. cit.*, p. 1. A se vedea și Maurren Perrie, *The Cambridge...*, pp. 324-327. Istoria construirii fortului Terek este interesantă având în vedere că prin ridicarea acestuia otomanii au priceput de îndată intențiile muscovite la adresa lor și a tătariilor.
27. Maurren Perrie, *The Cambridge...*, pp. 324-327. Succesul de a construi un asemenea canal ar fi permis puterii de la Istanbulului să cucerească Astrahanul, să domine întregul Caucazul de nord și să controleze rutele de comerț ce leagă Bukhara, Khiva, Urgench și Tashkent cu piețele otomane.
28. Gemil Tahsin, *Relațiile Țărilor Române cu Poarta Otomană în documente turcești (1601-1712)*, București, Editura Direcției Generale a Arhivelor Statului, 1984, pp. 237-238, nr. 103. „Am poruncit: Atunci când <această poruncă> va ajunge, procedând conform cerințelor firmanului meu de măreață fericire, să trimiți iscoade destoinice în partea tătarască, să obții vești adevărate despre starea și situația lor și să înștiințezi pe Pragul meu al fericirii așa cum este în realitate. Și, de asemenea, să stai mereu gata pregătit, astfel încât dacă se ivește vreo situație, să depui toată forța pentru a întâmpina și a înlătura și nimic pe dușmanii rău voitori”.
29. Idem, *Poarta Otomană, tătarii, Polonia și Moldova între 1621-1672 (Moldova în contextul politic internațional din estul și sud-estul Europei între 1621-1672)*, teză de doctorat, conducător științific Dimitrie Ciurea, Iași, 1975, p. 83.
30. Constantin Șerban, *Tătarii în politica externă a Moldovei în vremea lui Vasile Lupu (1634-1653)*, în *Originea tătariilor. Locul lor în România și lumea turcă*, coord. Gemil Tahsim, București, Editura Kriterion, 1997, p. 178.
31. Gemil Tahsim, *Poarta Otomană...*, pp. 83-85. Vasile Lupu s-a implicat la finele anului 1641 în soluționarea chestiunii Azovului. Domnul Moldovei, favorizat de politica încă timidă a Rusiei față de Poartă, a obținut un succes deplin. În vara anului 1642, Azovul a fost părăsit de cazaci și astfel s-a închis breșa periculoasă ce se ivise în monopolul otoman asupra Mării Negre.
32. Constantin Gane, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, vol. I, București, Editura Orizonturi, f.a., p. 105.
33. *Cronicile slavo-române din sec. XV-XVI*, publicate de Ioan Bogdan, ediție revăzută și completată de P. P. Panaitescu, București, Editura Academiei Române, 1959, p. 26. *Cronica moldo-germană* arată că Maria de Mangop era circaziană: „În același an, în luna septembrie, || în ziua 14, au adus Ștefan voievod pe doamna din Mangop, cu numele Maria, ea era o circaziană și a avut 2 fiice cu dânsa”. Acest lucru nu este adevărat. Genealogia ei este foarte bine astăzi cunoscută. Ea este de originea bizantină, făcând parte din familia principilor Theodoro-Mangop (Maria Magdalena Székely, *O prințesă bizantină pe tronul Moldovei*, în *Maria Asanina Paleologhina o prințesă bizantină pe tronul Moldovei*, de Ștefan S. Gorovei, Maria Magdalena Székely, carte tipărită cu binecuvântarea Înalt Prea Sfințitului Pimen, Arhiepiscop al Sucevei și Rădăuților, Suceava, Editura Mușatinii, 2006, p. 6). Deși nu am nici un argument pentru următoarea ipoteză referitoare la greșeala cronicarului, mă gândesc la faptul că aceasta putea să fi fost intenționată numai în cazul în care cronicarul ar fi dorit să arate frumusețea femeii. Știind că femeile cercheze erau renumite pentru frumusețe în Orient și că cerchezii ajungeau deseori la Mangop pentru comerț, soția lui Ștefan cel Mare putea să fi fost considerată de origine cercheză probabil pentru a i se evidenția frumusețea. A se vedea și Sorin Iftimi, *op. cit.*, p. 320. Autorul arată că rămâne de văzut care este semnificația afirmației din cronică, care poate fi ceva mai mult decât o simplă eroare, și dacă ea nu se leagă de ceva care scapă, deocamdată, istoricilor.
34. Sorin Iftimi, *op. cit.*, p. 320.
35. A. Победоносцев, *op. cit.*, p. 19.
36. Aurel Decei, *Istoria Imperiului Otoman până la 1656*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1978, p. 337.
37. A. Победоносцев, *op. cit.*, p. 19. Autorul arată că și geograful antic de origine greacă, Skilax Korianski, îi numea „керкетами” pe acești locuitori ai Caucazului.
38. **Stephen D. Shenfield, *The Circassians-A forgotten genocide?***, articolul a fost preluat de pe site-ul [http://www.circassianworld.com/pdf/A_Forgotten_Genocide.pdf], în data de 10 octombrie 2009.
39. Ivan Golovin, *The Caucasus*, London, 1854, p. 81.
40. Sorin Iftimi, *op. cit.*, p. 317.
41. Ivan Golovin, *op. cit.*, p. 81.
42. Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, pp. 179-184. În timpul luptelor dintre Imperiul Otoman condus de Baiazid și cel egiptean, cerchezii s-au remarcat având în vedere că egiptenii se întăreau frecvent cu trupe de mercenari din țara lor. În urma ieșirii acestora în evidență, din punct de vedere politic și militar, au avut de suferit întrucât Baiazid, făcând pace cu egiptenii, și-a îndreptat atenția spre Circazia. La un an după ocuparea cetăților Chilia și Akerman, de la Marea Neagră, în 1484, turcii au invadat Circazia.
43. Gheorghe Brătianu, *Marea Neagră. De la origini până la cucerirea otomană*, ediția a II-a revăzută, traducere de Michaela Spinei, ediție îngrijită, studii introductive, note bibliografice de Victor Spinei, Iași, Editura Polirom, 1999, p. 301; B. D. Grecov, A. I. Iacubovskii, *op. cit.*, p. 275.
44. Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 179. A se vedea și Oltea I. Nistor, *op. cit.*, p. 5.
45. Octav-George Lecca, *Familii boierești române, istorie și genealogie (după izvoare autentice)*, cu adnotări, completări și desene de Mateiu Caragiale, ediție de Alexandru Condeescu, Editura Libra, București, 2000, p. 222. Autorul arată că nu trebuie confundată această familie (cerchezii din Moldova) cu altă familie boierească Cerchez, de origine greacă (armeană), înrudită cu principele Mavrocordat și stabilită în Valahia din secolul trecut (secolul al XVIII-lea), când membrii ei aveau titluri de boierie și din care astăzi sunt mai mulți reprezentanți.
46. Miron Costin, *op. cit.*, p. 270.
47. Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 180. A se vedea și cele patru imagini de la sfârșitul acestui capitol pentru a descoperi cum arăta un bărbat cerchez.
48. Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, București, 1976, p. 139.
49. *Călători străini despre Țările Române*, vol. V, îngrijit de Maria Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu, București, Editura Științifică, 1973, p. 443, text și nota 18.
50. Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, pp. 180-181.
51. *Călători străini...*, vol. V, p. 448.
52. *Memoires of Baron de Tott. Containing the state of the Turkish Empire and the Crimea, during the late war with Russia*, vol. I, Londra, 1786, p. 30. În urma călătoriei sale în părțile turcești și tătărăști Baronul a scris: „The Idea which is annexed to a beautiful slave, of Georgia, or Circassia, is, the, reduced to this; that all Slaves, in Turkey, who have any Beauty, are necessarily Georgian or Circassian; but this by no means proves they are all beautiful”. A se vedea și varianta în limba franceză apărută la Hamburg în 1785.
53. Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 180. „După ce ajungea infantele în Circazia trebuia să i se procure o doică și acela care i-o procura se numea Ata sau tutorele sultanului.

Gheorghe G. Mironescu

(1874 - 1949)

Mihai ȘELARU

Profesor universitar, G.G. Mironescu - fruntaș al Partidului Național-Tărănesc - a prezidat în iunie 1930 guvernul care a oficializat revenirea în țară și înscăunarea regelui Carol al II-lea. Între 8 decembrie și 4 aprilie 1931, el a mai condus un nou guvern național-tărănesc.

Născut la 28 ianuarie 1874, după studiul liceal făcut la Iași în anul 1894, el a absolvit Facultatea de Drept, iar în 1895 a terminat Facultatea de Litere și Filozofie a Universității din București. În anul 1898 a obținut titlul de doctor în drept la Universitatea din Paris¹.

Din anul 1903, G. G. Mironescu a fost profesor la Facultatea de Drept din București. Ca membru marcant al Partidului Conservator, el a ajuns încă înainte de Primul Război Mondial deputat și senator, iar între 1917-1918 a desfășurat la Paris o prodigioasă activitate publicistică în sprijinul realizării unității naționale.

Obține pentru prima dată un portofoliu de ministru în guvernul Take Ionescu (decembrie 1921), iar în 1922 aderă, împreună cu restul partidului tachist, în Partidul Național Român din Transilvania. A mai fost ministru de externe, de finanțe, de interne sau chiar vicepreședinte în alte guverne național-tărăniste. În februarie 1938 a fost ministru secretar de stat în guvernul dictaturii regale, iar în martie același an - membru al Consiliului de Coroană².

G. G. Mironescu a adus o contribuție substanțială, originală, la definirea unor probleme de bază care au stat în fața țării, mai ales în timpul activității sale politice din perioada 1928-1930.

Realizarea unității naționale - sublinia el în 1920, în plenul Senatului unde se dezbătea tratatul de pace cu Ungaria - „era pentru noi românii nu numai o chestiune de dreptate, ci și o chestiune de existență. Prin împărțirea în trei grupuri răzlețe, nu mai sufeream o nedreptate chinuitoare, dar însăși existența noastră era pusă în pericol.”³

Pledând, după izbucnirea Primului Războiului Mondial, pentru ceea ce Take Ionescu numise cu o inspirată formulă - „politica instinctului național” - G. G. Mironescu susținea într-un studiu din 1915 intrarea României în luptă, alături de puterile Antantei. El argumenta că, „revendicările noastre contra Austro-Ungariei sunt fără asemănare mai importante pentru asigurarea viitorului României și al românismului.”⁴

Necesitatea tragică pentru România de a opta pentru eliberarea fraților noștri din est sau din vest, prin ralierea la o alianță sau alta, implica desigur „să sacrificăm o parte din drepturile noastre, sau cel puțin să renunțăm deocamdată la o parte din ele, spre a putea dobândi restul. Dar, oricare ar fi necesitățile zilei de astăzi și oricare ar fi înțelegerile diplomatice, niciodată poporul nu va putea uita pe nici unii din frații săi și nici unul dintre vecinii noștri nu poate conta pe o putere statornică din partea noastră.”⁵

G. G. Mironescu sublinia faptul că „nu trebuie să ne închipuim că generația noastră a făcut totul... Fără a micșora marile merite ale bărbatilor de stat contemporani din Regat sau provinciile alipite, nu trebuie să uităm cât au luptat, în cursul veacurilor, generațiunile precedente pentru acest măreț scop”⁶.

Cum era și firesc, problemele dezvoltării României interbelice erau abordate prin prisma consolidării statului român și a unității naționale: „Avem față de noi, avem față de omenire o datorie mare de îndeplinit: aceea de a încheia definitiv și trainic ceea ce, după atâta trudă, am dobândit, pentru ca urgia vremurilor să nu mai poată niciodată distruge ces-a clădit și pentru ca neamul nostru să joace în lume rolul ce îl merită.”⁷

Încă din perioada interbelică, când era membru al Partidului Conservator, Mironescu vedește disponibilitatea intelectuală pentru susținerea introducerii în România a unor măsuri de protecție socială aplicate în unele țări occidentale. În 1912, cu prilejul dezbaterii proiectului pentru încurajarea industriei naționale, el saluta în

cuvântul său „dorința de a da un nou avânt”⁸ acesteia. După război, în contextul acțiunilor sale din cadrul Partidului Național Tărănesc, a preluat și a susținut vederile acestuia, inclusiv teza „porților deschise” pentru capitalul străin, opusă orientării „prin noi înșine” a Partidului Național Liberal. Susținea ideea de a pune „pe picior de egalitate capitalurile străine și capitalurile române”⁹ în sânul economiei românești.

Ca și Armand Călinescu, deși într-o măsură mai puțin spectaculoasă, G. G. Mironescu a evoluat de la afirmarea principiilor constituționale democratice la acceptarea și sprijinirea dictaturii regale, în materie de regim politic. Se pronunța astfel pentru menținerea partidelor politice, în care el vedea „un instrument necesar fără de care viața politică nu ar putea exista”¹⁰. Cu acest prilej, el pleda „pentru unirea tuturor forțelor politice”¹¹ și aprecia rolul presei cu care s-a străduit să comunice mereu. A denunțat pericolul Gărzii de Fier, iar ca ministru de interne, împreună cu Armand Călinescu, a luat măsuri de îngrijire a activității nocive a acesteia.

Instaurarea dictaturii lui Carol al II -lea, la exercitarea căreia a participat ca demnitar de stat, a fost prezentată de G. G. Mironescu ca o necesitate de apărare a statului împotriva pericolelor interne și externe.

În ceea ce privește ideea Federației Europene, el a schițat chiar modul cum vede înfăptuindu-se formulele și etapele ei de creare. La început, el considera că trebuie să se „armonizeze interesele a două sau trei țări și apoi lărgirea continuă a cercului. Se va stabili astfel, încetul cu încetul, o Uniune Economică Regională, compusă din mai multe țări. În momentele când vom avea Confederație Europeană, fața lumii va fi schimbată.”¹²

În ceea ce privește criza economică, G. G. Mironescu a preconizat fără succes căutarea unui remediu internațional „Problema fiind mondială - sublinia el la Geneva - adevărata remediare a crizei nu se va putea găsi decât pe plan mondial”¹³.

În încheiere, vrem să menționăm faptul că G. G. Mironescu a recurs uneori la conceptul de misiune istorică a României. Pornind de la unele date obiective - cum ar fi: rolul jucat de români în Evul Mediu, în stăvilirea ori în slăbirea popoarelor migratoare - el a operat cu formula de „santinelă română”. Astfel într-o cuvântare din 1927, el declara că „mai avem în Orient o mare importanță istorică și că suntem aici reprezentanții culturii și civilizației latine, în contra valului de barbarie”¹⁴.

NOTE

1. Traian Nicola, *Valori spirituale vasluiene*, Bibliografie, vol. I, Muzeul Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, Editura Odeon, Vaslui, 2001, p. 440.
2. *Ibidem*, p. 441.
3. Marin Nedelea, *Prim-miniștrii României Mari*, Casa de Editură și Presă „Viața Românească”, București, 1991, p. 83.
4. George G. Mironescu, *România în fața războiului European*, Tipografia D. C. Ionescu, București, 1915, p. 13-16.
5. *Idem*, *Cuvântări*, vol. II, Tipografiile Române Unite, București, 1937, p. 16.
6. *Ibidem*, p. 16-17.
7. *Ibidem*, p. 15.
8. *Ibidem*, p. 10.
9. *Ibidem*, p. 14-15.
10. *Ibidem*, vol. I, Editura Tipografiilor Române Unite, București, 1930, p. 65.
11. *Ibidem*, p. 79.
12. *Ibidem*, p. 88.
13. *Ibidem*, p. 87.
14. *Ibidem*, p. 59.

Viața cotidiană în România interbelică

Nicolae IONESCU

Viața cotidiană interbelică din România se aseamănă, în linii generale, cu cea europeană sau chiar a lumii, dar are și trăsături specifice în funcție de condițiile social-economice și tradițiile istorice ale românilor. În cele ce urmează vom prezenta succinte considerații asupra vieții cotidiene românești, îndeosebi, asupra celei dintre cele două războaie mondiale.

Familia. Întemeierea unei familii începea odată cu *căsătoria*. Românii erau familiști convinși. Căsătoria se încheia, de regulă, în cadrul aceleiași grup social, definit prin avere (dotă sau zestre), statut moral, studii. Ofițerii nu se puteau căsători decât cu fete înstărite; un ordin al ministrului de război din 1927 stabilea că ofițerii (de la sublocotenent la maior) se puteau căsători numai cu fete ca aveau o dotă de peste un milion de lei. Legea pentru căsătoria militarilor, din 9 aprilie 1931, prevedea că militarii se puteau căsători numai cu consimțământul scris dat de autoritatea militară superioară, după ce au împlinit 25 de ani; pentru obținerea acestuia, ofițerii urmau să justifice vârsta pe care o aveau, dota miresei și averea personală (de cel puțin 40.000 lei anual în cazul ofițerilor superiori și generalilor, de 6 000 lei anual al viitoarelor soții de militari cu grade inferioare). Se adăugau garanțiile de moralitate și onorabilitate pe care mireasa trebuia să le probeze; certificatul de onorabilitate era dat de cinci capi de familie din localitatea de domiciliu a miresei, iar onorabilitatea acesteia trebuia confirmată de primar și de șeful poliției locale; de asemenea, părinții miresei erau datori să prezinte un certificat de onorabilitate. Restricții existau și pentru preoții ortodocși, care aveau nevoie de aprobarea episcopiei pentru a se căsători (tot cu fete de familie bună și onorabilă). De regulă, fetele de la țară se căsătoreau la 14–15 ani; aceleași obicei era și în mahalalele orașelor. În familiile burgheze, fetele se căsătoreau după terminarea pensionului (17–18 ani) sau a facultății (21–22 ani). Băieții de la țară se căsătoreau înainte de a pleca să-și satisfacă stagiul militar (21 ani), astfel că la "liberare" aveau deja 1–2 copii. Mai întâi se întâlneau părinții, care stabileau zestrea pentru viitorii soți, apoi urma logodna, care dura 1–2 luni. Dacă acordul era deplin, tinerii se cununau civil, apoi religios. Nunta era un adevărat spectacol. La țară și în mahalaua orașelor, aceasta dura trei zile, în timp ce în "lumea bună" se încheia într-o singură zi. Darul de nuntă îi ajuta pe tinerii căsătoriți în viața de familie. La țară, darul consta din cereale (grâu, porumb), vite (cai, viței, oi), păsări (gâini, rațe) etc. Mireasa venea cu "lada de zestre", unde avea plapumă, perine, cuverturi etc. De regulă, mirele avea casa "ridicată", pe care urma să o termine împreună cu tânăra soție; ei erau ajutați de rudele apropiate și de vecini. La oraș, darul de nuntă consta în bani, mobilier, veselă, obiecte de artă etc. Familia românească tradițională era de tip *lăstar*: pe măsură ce feciorii creșteau și le venea vremea căsătoriei, ei plecau din casa părintească; pe cel proaspăt căsătorit, tatăl îl înzestra cu un lot de pământ și, împreună cu ceilalți membri ai familiei, îl ajuta să-și construiască o casă nouă. În casa bătrânească rămânea cel mai mic dintre feciori, care o moșteneau, cu obligația de a-i întreține pe părinți până la moarte și de a le face apoi slujbele bisericesti și pomenile, potrivit tradiției din localitatea respectivă. Natalitatea în România era extrem de ridicată, mai ales în mediul rural. Dar și mortalitatea, mai ales cea infantilă, făcea adevărate ravagii. În România rata natalității era foarte mare, depășind-o pe cea a țărilor din jur, fiind cu 12 % mai mare decât în Olanda; dar și la mortalitate, mai ales la cea infantilă, România deținea un adevărat record european. Copiii de la țară creșteau "singuri", neexistând o preocupare specială pentru educația lor. În timpul muncilor agricole, copilul mai mic de un an era luat pe câmp, unde mama îi dădea să sugă de trei-patru ori pe zi. Cei de 2–5 ani erau lăsați acasă, în grija fraților sau surorilor mai mari.¹

Viața de familie era puternic influențată de mediul de locuire și de condițiile materiale. La sate, viața curgea relativ simplu, după calendarul muncilor agricole. În zilele de sărbătoare, soțul și soția mergeau la biserică. La întoarcerea acasă, bărbatul rămânea la cârciumă, pentru a sta de vorbă cu oamenii din sat, iar femeia mergea acasă pentru a avea grijă de gospodărie. În familie exista o "diviziune a muncii"; bărbatul se ocupa de treburile din curte (îngrijirea vitelor, tăiatul lemnului, diverse reparații), iar femeia de cele din interior (bucătărie, spălatul rufelor, tors, împletit, țesut etc.). Vara, toți cei valizi (inclusiv copiii de 6–7 ani) mergeau la muncă pe ogor, de unde se întorceau pe înserate. În oraș, viața de familie era mai diversificată. În "familii bune", soțul pleca la servicii, de unde se întorcea pe la orele 15–16, pentru a lua masa împreună cu familia. Doamna se scula mai târziu și după ce servea ceaiul, făcea o plimbare prin oraș (cel mai adesea pe la magazinele de modă). Copiii mici erau crescuți de doică, iar cei mari de "nemțoaică", al cărei rol era, pe lângă cel de a le face educație, și acela de a-i învăța o limbă străină. În familiile de muncitori, de regulă, numai soțul avea servicii, în timp ce soția se ocupa de gospodărie și de copii.²

Locuința – spațiul privat al unei familii sau al unei persoane – constituia un element al vieții cotidiene. Distrugerile din timpul primului război mondial, creșterea demografică, precum și migrația forței de muncă de la sat spre oraș au impus constituirea unui mare număr de locuințe. La sate o locuință adăpostea, de regulă, o familie, dar nu erau puține cazurile când în aceeași casă locuiau bunicii și copiii căsătoriți. Calitatea acestora era foarte diferită. De regulă, în Transilvania și Bucovina casele erau din piatră și din cărămidă, la munte din lemn, iar în vechiul Regat și Basarabia, din chirpici sau paiantă. Unele erau acoperite cu țigla (mai ales în Ardeal), altele cu șindrilă (draniță) – în Moldova, cu paie (Oltenia) sau stuf (Dobrogea). În unele zone, mai ales în

Bucovina, casele erau frumos decorate cu creștături în lemn și cu vopsele atrăgătoare (roșu, albastru, roz, verde); nu lipseau decorațiunile exterioare (reprezentând păsări, flori, animale etc.). Deși o casă aveau două–trei camere, toți membrii familiei trăiau doar într-una; nu erau puține cazurile când – mai ales iarna – în această cameră erau găzduiți și vițelul, mielul sau chiar purceii abia născuți; de regulă, cloștile aveau amenajat cuibarul sub pat. Ferestrele nu se deschideau, pentru a nu intra frigul; pe sobă se uscau obielele și încălțăminte; gunoiul se strângea în spatele ușii și era "dus afară" la două-trei zile. Mobilierul consta din unul sau două paturi, două-trei scaune, eventual și o măsuță. În tindă, aflată de obicei între camera "de zi" și cea "de curat", se afla vatra, pe care se gătea în ceaine de tuci sau oale de pământ. În camera "de curat" se aflau lada de zestre, patul acoperit de velnițe țesute în casă, pe care erau așezate perine mari și mici, masa cu fața de masă din in sau borangic, scaunele pentru musafiri. Această cameră era deschisă la momente deosebite: nuntă, botez, înmormântare, sau atunci când venea preotul în Ajunul Crăciunului, de Bobotează sau de Paști. Iluminatul locuințelor se făcea cu lumânări din ceară sau său de oaie; familiile mai înstărite aveau lămpi cu petrol.³ Curentul electric era aproape necunoscut în mediul rural. Pentru încălzit se foloseau lemne (în zonele de deal și de munte), coceni, tizic, (în cele de câmpie), mangan (în Valea Jiului), gaz de sondă (în Valea Prahovei); în câteva localități din Transilvania se utiliza gazul metan. Iarna, soba se încălzea puternic seara, ajungându-se la o temperatură de 36–40° C, dar în cursul nopții camera se răcea până la 6–10° C. Evident, asemenea oscilații aveau consecințe grave asupra stării de sănătate a țăranilor. În aproape fiecare sat era și câte un conac, aparținând moșierului sau altei persoane înstărite din oraș, care venea aici din când în când pentru odihnă sau creație. Între conacele renumite, se remarcă cel de la Florica (jud. Argeș), aparținând familiei Brătianu, de la Butoiești (jud. Mehedinți), proprietatea lui Constantin Rădulescu – Motru, de la Valea Mare (jud. Argeș) construit de Liviu Rebreanu, de la Vinători (jud. Neamț), unde se retrăgea Mihail Sadoveanu etc. Dimensiunile și calitatea locuințelor depindeau de starea materială și de nivelul intelectual al proprietarului. O asemenea locuință beneficia de toate elementele confortului urban, era amenajată și decorată în interior sub influența curentelor europene, suferindu-se fluctuațiilor modei. Acest tip de locuință se regăsea în mai micile sau mai marile palate aflate pe unul din bulevardele centrale, în vilele din cartierele aristocratice sau de-a lungul străzilor din imediata vecinătate a centrului. Cele mai multe fuseseră construite înainte de 1918; ele aveau camere înalte, mobilier de bună calitate, realizat în ateliere occidentale, covoare scumpe de proveniență stăină - de la cele orientale până la cele franceze, italiene sau germane - perdele și draperii grele din catifea verde, maron sau de culoarea vișinei, adesea cumpărate din țări europene sau asiatice. Plafonul era realizat din lemn sculptat sau acoperit de picturi. Deși era alcătuit din piese extrem de scumpe și cu reale valențe estetice, interiorul acestui tip de locuință crea o atmosferă încărcată, greoaie și întunecoasă. Noile case - vile construite în perioada interbelică aveau camere mai puțin înalte și erau luminoase; s-a renunțat la draperiile de catifea și au fost eliminate piesele greoaie de mobilier; culoarea tapetului era rozul sau albastrul deschis, pentru a mări senzația de lumină. Locuințele marii burghezii beneficiau de canalizare, apă curentă, încălzire centrală sau cu sobe de teracotă, crematoriu pentru gunoi, de radio, telefon și alte asemenea comodități. Una dintre cele mai reprezentative locuințe de acest fel se afla pe strada Știrbei Vodă din București (la intrarea în Cișmigiu): avea două apartamente, unul la parter și celălalt la etaj; la parter era un hol mare, în jurul căruia se aflau: salonul cu sera (grădina de iarnă), biroul cu biblioteca, un salonaș, sala de mese cu oficiu, un dormitor mare, baia. Scara principală urca la etaj; aici se găsea un apartament, având aceeași grupare în jurul holului, cu excepția salonului mare. Scara de serviciu ducea în curtea de serviciu și la subsol; acesta cuprindea bucătăria, pivnițele și depozitele de combustibil. La înălțimea terasei s-a amenajat o sufragerie de vară și un fumoar. Intrarea secundară ducea spre curtea de serviciu, unde se aflau garajul, spălătoria și camerele pentru personalul de serviciu. Alături de salonul mare, frumos decorat, biblioteca era mândria proprietarului; cărțile erau legate în piele, așezate cu multă grijă, după dimensiuni și conținut. În asemenea locuințe, eticheta se afla la mare cinste, iar invitații erau datori să se conformeze fără nici o abatere unor reguli specifice lumii mondene. O parte din marea burghezie locuia în apartamente la bloc. Un asemenea apartament avea, de regulă, două-trei camere, bucătărie, baie, unul sau două holuri. Mobila era simplă, perdele subțiri și transparente, camerele luminoase, ceea ce dădea impresia de spațiu. Proprietarul avea la dispoziție radioul, telefonul, frigiderul și alte asemenea comodități ale vieții moderne.

Așadar, societatea românească în perioada interbelică era extrem de mozaicată, dar, în esență, a evoluat dinspre tradiționalism spre modernitate. Orașul - în zona sa centrală și mediană - a constituit, atât în ceea ce privește familia, cât și locuința, mediul cel mai prielnic pentru o viață modernă, cu adevărat europeană.

Note

1. Scurtu Ioan, *Viața cotidiană a românilor în perioada interbelică*, București, 2001, p. 110.
2. *Ibidem*,
3. Manolescu Mihail *Rolul și destinul burgheziei românești*, București, 1942, p. 24.

ION N. OPREA

- urmare din pagina 1 -

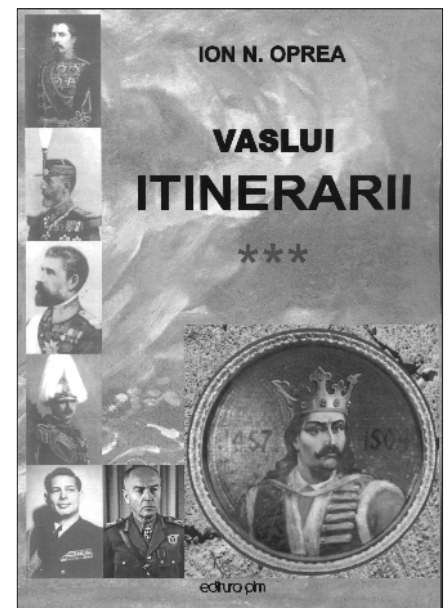
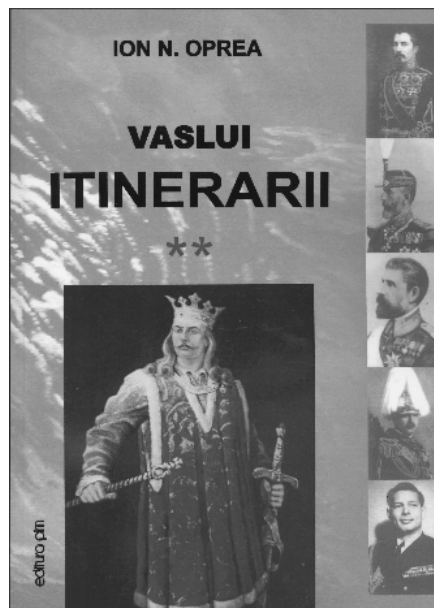
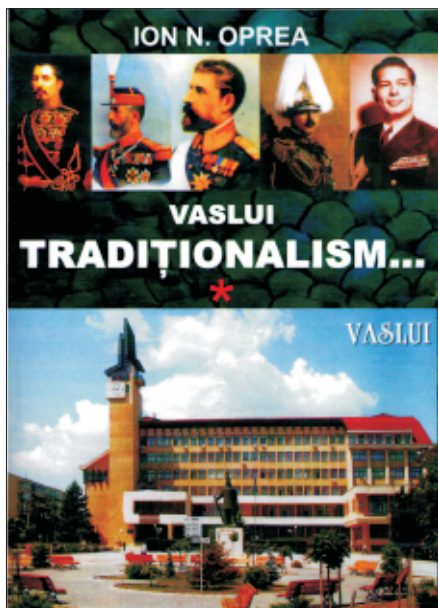
Mălin, vestitorul revoluției – antologie ziaristico-scriitoricească dedicată poetului Alexandru Mălin Tacu (Iași, 2006, 354 p.); Dorohoi – capitala „Țării de Sus”, în presa vremii. 1874-2006 (Iași, 2007, 340 p.); Hușul, în presa vremii, de la Melchisedec până în zilele noastre. 1869-2006 (Iași, 2007, 400 p.); Bârladul, în presa vremurilor. De la revista „Părerii” la ziarul „Steagul roșu”. 1932-1949 (Iași, 2007, 274 p.); Personalități moldave (Iași, 2008, 592 p.); Carte..., vol. I (Iași,

2009, 452 p.); Lumânărică. Sfântul de la Tutova și epoca în care a trăit (Iași, 2009, 412 p.); Ion Costache Enache. Monografia comunei Gugești-Boțești. Îngrijire și postfață de Ion N. Oprea (Iași, 2008, 486 p.); în colaborare Alma Mater Hussensis. Liceul „Cuza Vodă” din Huși (Iași, 2008, 418 p.).

REFERINȚE: Mihai Pop, Heilbronn – Germania; S. Coloșenco și Alex. Mânăstireanu, Bârlad; Const. Hușanu, Iași; I. Știru, Tell-Aviv – Israel; Sergiu

Lungu, Dorohoi ș.a., în publicațiile: Baaadul literar, Crai Nou, Academia bărlădeană, Elanul, Minimum (Tell-Aviv), Monitorul, Obiectiv, Orizonturi, Pagini medicale bărlădene, Vestea bună ș.a.

Vasile Ghica, Nasc și la Tecuci oameni. Mic dicționar enciclopedic. Editura PIM, Iași, 2008, p.202-203; N. Busuioc și Fl. Busuioc. Scriitori și publiciști ieșeni contemporani. Dicționar. 1945-2008. Ed. a III-a, revăzută și adăugită, Iași, 2009, p.498-499.

Contul Asociației Culturale
“ACADEMIA RURALĂ ELANUL”

2511.1-6065.1/ROL deschis la B.C.R. Bârlad

e-mail: revistaelanul@gmail.com

<https://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: Marin Rotaru

Redactor-șef adjunct: Cristian Onel

Redactori corespondenți:

Vlad Codrea, Univ. “Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

Laurențiu Chiriac, Vaslui

Dan Ravaru, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

Simion Bogdănescu, Bârlad

Serghei Coloșenco, Bârlad

Mircea Coloșenco, București

Laurențiu Ursachi, Bârlad

Teodor Hardon, Rânzești

Florin Varvara, Sărățeni

Tehnoredactare: Bogdan Artene

Tipar: SC Irimpeș SRL Bârlad

ISSN: 1583-3593

Semnal

Prolificul Ion N. Oprea își onorează „cartea de vizită” cu o încercare temerară privind un aspect al istoriei județului Vaslui. Cele 3 volume: *Vaslui. Tradiționalism*, 2010, 473 p., *Vaslui. Itinerarii*, 2010, 409 p. și *Vaslui. Itinerarii*, 2010, 560 p. prezintă locuri-oameni-fapte, pornind de la legende și publicistică la istoria locurilor. Volumele au apărut în condiții tipografice de excepție, la Editura PIM, din Iași. Coperțile aparțin lui Tudorel Ichim și lui Andrei Ștefanachi, după ideile autorului.

Coperta 4 de la volumul al doilea reproduce fotografia Regelui Mihai și a Reginei Ana și un text semnat de Dumitru Tofan, supraviețuitor al lagărelor de exterminare rusești: „Niciun român de aici n-ar face vreun rău Regelui lui. Iar dacă vreun neromân ar încerca să-i facă rău, toți acești oameni, tineri și bătrâni, ar face scuturi din piepturile lor, pentru Rege”.

Pe pagina 1 a volumului 3 autorul îmi oferă dedicația: *D-lui prof. S. Coloșenco, de la cel care se gândește la volumul 4. Ion N. Oprea.*

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

Costăchești: Omagiu – tată și fiică

Ion N. OPREA

Se știe, din Comitetul Unirii pentru Moldova, înființat la 30 mai/11 iunie 1859, din ținuturile Tutova, Vaslui și Fălciu au făcut parte și Manolache Costache Epureanu, Grigore Cuza, George Sion, Dumitru Cerchez, Dumitru Miculescu și alții.

În casa lui Constantin Costache din Bârlad s-au întâlnit des, pe ascuns, fruntașii unioniști ai Moldovei – Manolache Costache Epureanu, Alexandru Ioan Cuza, Costache Negri, Mihail Kogălniceanu, Anastasie Panu, Iorgu Radu, iar când, după lupte și lupte, la 24 ianuarie 1859, la București s-a declarat Unirea Principatelor, prin dubla alegere a lui Alexandru Ioan Cuza, oamenii Revoluției de la 1848 și ai Unirii, toți s-au alăturat domnitorului – drept sprijin. Manolache Costache Epureanu, Alexandru Romalo, Nicu Catargi ca miniștri, Constantin Costache, Gheorghe Lambrino ca prefecți de județe, Emanoil Costin, Andrei V. Ionescu ca deputați, alții – Costache Racliș, Grigore Cuza, Ioan Popescu, Panaite Chenciu ca susținători entuziaști în acțiunea de aplicare a reformelor preconizate...

Boierul unionist bărlădean Manolache Costache Epureanu din ministru cu diferite portofolii a ajuns chiar prim-ministru.

Vorbind despre ziarul „Bârladul”, fondat de ardeleanul Solomon Halița și tecuceanul G. Ghimbășanu, având colaborarea profesorilor Grigore Negură, C.Slobozeanu și a altora, aminteam că la 19 octombrie 1898 ziarul lansa Lista de subscripție pentru ridicarea la Bârlad a monumentului lui Manolache Costache Epureanu (1824-1880), eternizându-l.

Omagiu a descendentei acestuia este și recentul volum „Principesa Elena Bibescu” apărut la Editura „Vitruviu”, realizat de eruditul profesor universitar și membru al Academiei de Științe Medicale din România, valoros poet, eseist și traducător – C.D.Zeletin, pe o întindere de vreo 850 de pagini.

Mare pianistă, originară din zona Bacăului, din care face parte și biograful, principesa Elena Bibescu (1855-1902), muziciană virtuoză, sprijinitoare și propagatoare a artelor, o

mare protectoare a lui George Enescu, față de care s-a comportat ca o mamă – căreia și el i-a închinat întreaga lui operă până la Oedip, este scoasă din uitarea în care fusese lăsată, ca atâția alții, care au făcut ceva pentru România.

La peste un secol de la moartea prematură a mării pianiste, C.D.Zeletin face, prin aceasta, un act de mare dreptate, redându-ni-o ca pe un personaj de mare valoare.

Existența ei strălucitoare dar tragică, fiindu-ne prezentată în lanțul atâtor și atâtor nume de primă mărime în istoria și cultura română și europeană.

Cartea este o mare lecție de artă a descifrării, selecției și prezentării faptelor culese din toate ungherele, pentru a ne fi redată nu numai eroina, ci și pe tatăl său, alt uitat, Manolache Costache Epureanu, văr primar cu Costache Negri, prieten sincer, după cum spuneam, cu Alexandru Ioan Cuza, Vasile Alecsandri, Ion Ghica ș.a.

Rudă prin alianță cu familiile Brâncoveanu, Cantacuzino, Filipescu, Caraman-Chimay – de Noailles, prietenă foarte apropiată și cu regina Carmen Sylva – care și ea l-a protejat pe Enescu, spusele despre Elena Bibescu, continuate cu cele referitoare la fii ei, Emanoil și Anton Bibescu, prieteni cu Marcel Proust, cartea este o adevărată antologie care face trimiteri interesante nu numai la oameni și fapte, dar încântă citind genealogiile lor, istorie, muzicologie, multă literatură, medicină chiar, arhitectură, psihologie, o operă multidisciplinară, a imagisticii, care oferă cititorilor un dar din parfumul timpurilor, ci și multe surprize, delectându-ne cu stilul ei alert, stăruitor uneori, cu reluări și memorări. Deși cu multe capitole, cu trimiteri către oameni și zone de interes, cartea este un mozaic care încântă, place, educă, face memorialistică cultă, la obiect, cum numai maestrul C.D.Zeletin încearcă și reușește de fiecare dată.

Val ANDREESCU

Umor vasluian

Că la Vaslui e mult umor,
Și bun și rău și surd și chior
Sunt doar păreri de scriitor
Și chiar de public cititor.

Surâd, tacit, șovăitor
Și apoi râd hohotitor
Că la Vaslui e mult umor
Și bun și rău și surd și chior.

De la Tănase, ce actor!
Toți vasluienii râd ușor
Și-s sănătoși de felul lor!
Dar râd că n-au un ban, un chior

Sau că-n Vaslui e mult umor?

Fabula trântorului

Un trântor leneș și bondoc
De mult huzur și-înnebunit
Într-al iubirii dulce foc
Rosti cu glas de răzvrătit:

Aflați că eu m-am săturat
Ca rolul meu în înmulțire
Să fie slab apreciat!
Înnebunesc și-mi ies din fire

Când toți susțin că nu muncesc!
Eu, sânge-albastru și subțire,
Ce ard mereu, mereu iubesc
Și pun aripe la iubire?!

Pretind soluționare simplă:
Cer dreptul meu la nemurire,
O leafă minim-minim... triplă
Și, musai, ...spor de... fericire!

Morala

Vedem într-una printre noi,
Cerându-și drept la nemurire,
Ne-scriitori ce-și zic „eroi”
Buni doar atât, la... înmulțire!

Idem

– Maestre, spune-mi cum se face
Că scrii mult și nu îmi place,
Pe alții' aș citi mereu?
– Și eu!

Neculai I. ONEL

E vară

După tunete și ploi
Bate soarele-n zăvoi.
S-a umplut pârâu-n vale,
Mătură totul în cale.

Mai în deal, colo pe munte,
Trec ciobani cu turme multe.
În pădure și-n câmpie
Simt miros de iasomie.

Ciocârlia zboară către soare
Și o ascult cum duce-n depărtare
Fior de cântec, ce ne cheamă
Ca să trăim în viață fără teamă.

E vară și simt o adiere de flori și de parfumuri
Umblând hoinar pe vale și pe drumuri.
În jos, pe la izvoare, te aștept
Cu drag să-ți pun o floare de cireș în piept.

Din volumul *Tăcere*, Ed. PIM, Iași, 2010.